

Klubo „13 ir Ko“ žinios

2010 m. vasara Nr. 2 (48)

Žurnalas leidžiamas nuo 1998 m.

Valinijos Stasaitienės (Kaunas) piešiny (2008 m.).

ISSN 1648-9462

9 771648 946005

Dalyvavome, dalyvaujame, dalyvausime...

Danguolė Survilaitė,
Klubo „13 ir Ko“ vadovė

Kolega psichiatras Valdas Banaitis, vienas iš mano mokytojų, kartą sukritikavo mūsų žurnalų tekstus, kad „kas antras žodis – dalyvavome“... Aišku, mūsų rašiniuose pasitaiko stiliaus klaidų, atsiprašome. (Tikimės šiame numeryje jų praleisti mažiau – mūsų kalbos redaktorius Edmundas vėl aktyviai įsitraukė į darbą.) Ką gi padarysi – kad mes dažnai tik dalyvaujame, užuot kovoje. „Kovoti – degti – nenurimti“ – pamenu, buvo toks šūkis sovietų laikais. Su kuo kovoti? Su valdžia, politikais, įstatymais, krize, tingėjimu, abejingumu, netvarka? Ta kova dažnai virsta kova su vėjo malūnais (prisiminkime mūsų pirmosios poezijos rinktinės pavadinimą – „Vėjo malūnai“) – tai taip būdinga „mūsiškiams donkichotams“... Gal geriau dalyvaukime visuose renginiuose, kur tik pajėgiame, esame kviečiami. Gal geriau pasistenkime suprasti vienas kitą, padėkime atjauta, parama, vaistais, lankymu ligoninėje ir namuose, paprasta pagalba buities darbuose. Remkime vienas kitą ir būkime drauge. Džiaugsmo ir varge, šventėse ir rūpesčiuose.

Ši pavasarį kaip tik ir dalyvavome tokiose nedidelėse šventėse: pasveikinome savo draugus – „Kūlgrindos klubą“ su 10-mečio jubiliejumi; pasveikinome mūsų Marijų, sulaukusį 30-mečio. Marijus ne tik pats įsitraukė į klubo veiklą, pradėjo rašyti straipsnius į žurnalą, bet ir savo draugę Irmą atsivedė, kuri savo straipsniais štai jau antrame žurnalo numeryje kviečia į diskusiją.

Kas iš mūsų narių buvo Palangoje, kas – „Pavasario žiedų“ baigtuvėse. Monikai pasisekė – ji buvo Monake, ne šiaip sau buvo, o dalyvavo (vėl tas – „dalyvavo“) svarbiame renginyje, vienintelė iš Lietuvos pacientų. Apie tai ji pasakoja savo straipsniuose, kaip visada, labai kruopščiai, iš kelių šaltinių surinkusi duomenis, supažindindama skaitytojus su nykštukinės šalies istorija bei kultūra. Klubo vadovei teko pabuvoti Anglijoje ir Vokietijoje (žurnale rasite įspūdžių), mums abiem su Monika – Maskvoje (apie tai – kitame numeryje). Maskvoje susitikome su savo draugais iš organizacijos „Stiprūs dvasia“. Kur tik būname – visur stengiamės garsinti savo klubą ir Lietuvą.

Balandžio mėnesį Sveikatos pasaulio ministerijos Ryšių su visuomene skyrius pranešė, kad Europos pacientų ir piliečių asociacijos ragina Europos Parlamento narius oficialiai paskelbti balandžio 18-ąją Europos pacientų teisių diena. Kalendoriuje šios šventės dar nėra. Mūsų klubas jau keleri metai pacientų teisių gynimui skiria ypatingą dėmesį ne tik vieną dieną per metus, bet nuolat. Ir nors klubo

interneto puslapis jau seniai nebeatnaujintas (išskyrus jame pateikiamus „Klubo žinių“ numerius), vis daugiau nepatenkintų ar nuskriaustų asmenų, susiradę internete mūsų adresą, kreipiasi pagalbos. Dėl pažeistų teisių, neteisingo paguldymo į ligoninę, smurto hospitalizuojant, veiksmo apribojimo ir pan. Kartais, ištyrus skundą, tos patirtos skriaudos pasirodo tariamos (pavyzdžiui, kreipėsi žmogus, kuris buvo paguldytas į psichiatrijos ligoninę, nes esant speigui pusnuogis bėgiojo po kaimą – gal jis turėtų dėkoti, kad medikai išgelbėjo jį nuo mirties sušalant?!), tačiau svarbu, kad žmonės mus suranda ir žino, jog esame psichikos pacientų teisių gynėjai. Savo straipsnyje Zina atkreipia dėmesį ne tik į pacientų teises, bet ir į pareigas. Ji išvardijo svarbiausias ir pabrėžė, kad kai kurios taisyklės netaikomos priverstinai gydomiems psichikos ligoniams.

O ar reikia kalbėti apie paprastas elgesio taisykles priverstinai negydomiems, bet eiliniams organizacijų nariams? Apie drausmę, patikimumą, paslaugumą, žodžio laikymąsi, pagaliau, higienos normas? Apie tai, kad tarptautiniame renginyje kartais nuo dalyvių tvoskia nevalytų dantų, neskaltbų drabužių, prakaito kvapas? Kas turi mokyti, auklėti, moralizuoti, kad į iškilmingą vakarienę nedera ateiti su sportinėmis kelnėmis ir basutėmis? Kad kavos puodelį reikia padėti ne tik sau, bet ir draugui, o pagėrus kavos, jį dar reikėtų išsiplauti? Gerai būtų – ne tik savo. Bendros visų mūsų pacientų bėdos. Ak, kaip nesinori nuolat moralizuoti! Mes – irgi ne šventieji: ir klaidų darome, ir ne visuomet tinkamai elgiamės. Tačiau mane labiausiai žeidžia pasakymas: „Ko tu iš jų nori – jie gi ligoniai!“ Noriu ir tikiuosi, kad niekada iš aktyvių, pažangių, visur dalyvaujančių organizacijų narių išvaizdos, aprangos negalima būtų pasakyti, kad jie turi psichikos problemų, todėl jie netvarkingi, nevalyvi, neturi skonio. Vidinės drausmės stoka niekada nepadės geriau jaustis, o netvarkos negalima pateisinti depresija ar bloga savijauta.

Žurnale rasite psichiatrijos įdomybių ir humoro. Kuo toliau, tuo labiau vengiame spausdinti pacientų kūrybą, ypač poeziją, kadangi tarp gausybės į redakciją siunčiamų rašinių retai kada tenka surasti tikrai originalų kūrinį. Kai 1998 m. leidome pirmąją Lietuvoje pacientų kūrybos rinktinę, į kūrinių atranką žiūrėjome labai atsakingai. Dabar tokias rinktines išleido beveik kiekviena organizacija, kai kurios ir po kelias. Dažnai per konferencijas autoriai nesibodi tas knygeles nepigiai pardavinėti. Kai kurie mūsų pacientai ima daugiau rašyti pablogėjus psichikos sveikatai ir tiesiog užverčia savo kūryba, o sveikatai pagerėjus – poreikis gadinti popierių nuslūgsta. Rašantiems ir save laikantiems poetais norisi dar kartą priminti, kad stulpeliais surašytos eilutės apie paukštelius, gėlytes, žolytes – tai dar ne poezija. Jeigu rašymas eilutėmis padeda žmogui gerai jaustis – puiku, gal tai – poezijos terapija, bet nėra reikalo visa tai spausdinti. Kartais man atrodo, kad visuotinis raštingumas jau atnešė daug žalos. Tai rodo gausybė spausdinamų televizijos „žvaigždučių“ ir kitokių veikėjų atsiminimų (memuarų). Jei žmonės turi pinigų – jų valia rašyti ir spausdinti, tačiau mes manome, kad mūsų klubo lėšas panaudosime geriau...

Ne vien teisės, bet ir pareigos

Zina Samsanavičiūtė

Esu užkietėjusi pacientų teisių gynėja, tačiau pritariu ne tik teisėms, bet ir pareigoms, kurias dabar pacientams numato neseniai priimtas (2009-11-19, įsigaliojo nuo 2010-03-01) Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad įstatymo pavadinimas nebeatitinka savo esmės, – gal iš tikrųjų reikėjo keisti ir pavadinimą.

Pirmasis Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas buvo priimtas dar 1996 m., po to du kartus keistas. Ligi šiol galiojęs 2004-07-13 priimtas Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymas jau pirmajame skyriuje 1 str. deklaravo, jog įstatymo paskirtis – reglamentuoti pacientų teises: į kokybišką sveikatos priežiūrą, sveikatos priežiūros prieinamumą ir priimtinumą, į gydytojo, slaugos specialistą ir sveikatos priežiūros įstaigos pasirinkimą, į informaciją, diagnostikos bei gydymo metodikų pasirinkimą ir į gydymo atsisakymą, į teisę nežinoti, privataus gyvenimo neliečiamumą, paciento teisę skųstis, taip pat teisę į žalos atlyginimą ir šios teisės įgyvendinimo tvarką. Pacientai turi ir kituose juridiniuose aktuose nustatytų teisių. Pacientų teises, kai teikiamos jiems sveikatos priežiūros paslaugos pagal asmens sveikatos priežiūros paslaugų sutartis, be šio įstatymo, reglamentuoja Civilinis Kodeksas.

Naujojo įstatymo jau pirmajame skyriuje „Įstatymo paskirtis“ nurodoma: nustatyti pacientų teises ir pareigas, paciento atstovavimo ypatumus, paciento skundų nagrinėjimo ir jo sveikatai padarytos žalos atlyginimo pagrindus. Čia taip pat apibrėžta, jog pagal įstatymą vadovaujamosi nuostata, kad paciento ir sveikatos priežiūros įstaigų specialistų santykiai grindžiami šiais principais:

- 1) tarpusavio pagarbos, supratimo ir pagalbos,
- 2) pacientų teisių užtikrinimo pagal valstybės nustatyta tvarka pripažįstamas sveikatos priežiūros sąlygas,
- 3) draudimo varžyti pacientų teises dėl jų lyties, amžiaus, rasės, pilietybės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų, seksualinės orientacijos, genetinių savybių, neįgalumo ar dėl kitų dingsčių, išskyrus įstatymų numatytus atvejus, nepažeidžiant bendrųjų žmogaus teisių.

Naujajame įstatyme, nesusiaurinant ankstesniajame nustatytų pacientų teisių II skyriaus 12 str., nustatytos tokios pacientų pareigos:

1. Pacientas privalo pasirašytinai susipažinti su jam pateiktomis sveikatos priežiūros įstaigos vidaus tvarkos

taisyklėmis, kitais sveikatos priežiūros įstaigos numatytais dokumentais ir vykdyti juose nurodytas pareigas.

2. Pacientas privalo rūpintis savo sveikata, sąžiningai naudotis savo teisėmis, jomis nepiktinaudžiauti, bendradarbiauti su sveikatos priežiūros įstaigos specialistais ir darbuotojais.

3. Pacientai, norėdami gauti sveikatos priežiūros paslaugas, privalo pateikti asmens tapatybę patvirtinančius dokumentus, išskyrus būtinąsias sveikatos priežiūros atvejus.

4. Pacientas sveikatos priežiūros specialistams turi suteikti kuo išsamesnę informaciją apie savo sveikatą, persirgtas ligas, atliktas operacijas, vartotus ar vartojamus vaistus, alergines reakcijas, genetinį paveldimumą ir kitus pacientui žinomus duomenis, reikalingus tinkamai suteikti sveikatos priežiūros paslaugas.

5. Pacientas, gavęs informaciją apie jam skiriamas sveikatos priežiūros paslaugas, šio įstatymo nustatytais atvejais savo sutikimą ar atsisakymą priimti šias paslaugas patvirtinti raštu. (Raštu patvirtinti savo sutikimą pacientui numatyta pareiga, kai įstaigoje yra galimybė rinktis diagnostikos ir gydymo metodus, taip pat prieš atliekant chirurginę operaciją, invazinę ar intervencinę procedūrą. Prieš tai jam turi būti suteikta visa informacija apie procedūros ir metodų esmę, jų alternatyvos pobūdį, žinomas arba galimas komplikacijas, kitas aplinkybes, turinčias įtakos paciento apsisprendimui.)

6. Pacientas privalo vykdyti sveikatos priežiūros specialistų paskyrimus ir rekomendacijas arba šio įstatymo tvarka atsisakyti paskirtų sveikatos priežiūros paslaugų. (Paslaugų atsisakoma raštu.) Pacientas privalo informuoti sveikatos priežiūros specialistus apie nukrypimus nuo paskyrimų ar nustatyto režimo, dėl kurių jis davė sutikimą.

7. Pacientas privalo pagarbiai ir deramai elgtis su visais sveikatos įstaigos darbuotojais ir kitais pacientais.

8. Pacientui, kuris pažeidžia savo pareigas ir šitaip sukelia grėsmę savo ir kitų pacientų sveikatai ar gyvybei arba trukdo jiems gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas, sveikatos priežiūros teikimas gali būti nutrauktas, išskyrus atvejus, jei dėl to grėstų pavojus paciento gyvybei. (Kaip žinome, ši taisyklė netaikoma priverstinai gydomiems psichikos ligoniams.)

Kaip matome, pareigos ligonių nediskriminuoja,

nepažeidžia jų konstitucinių ir kitų teisių, bet labai palengvina gydytojų darbą ir padeda pacientams sveikti. Sveikata – brangiausias mūsų turtas, į kurį kėsintis savo aktyviais veiksmais ar pasyvumu, pareigų nevykdant – nevalia.

Derybos – kietas riešutėlis

Monika Nemanytė

Šių metų vasario 25-26 d. buvo surengti derybinių įgūdžių mokymai nevyriausybinėse organizacijose (NVO) darbuotojams ir nariams. Seminarą organizavo VšĮ *Globali iniciatyva psichiatrijoje* (GIP). Mokymams vadovavo skaitovas dr. Viktoras Keturakis, turintis ne tik psichologo išsilavinimą, bet ir 14 metų derybų patirtį. Per tris mėnesius iš klausėme trijų skirtingų žmonių (žurnalisto, aktorės, lobisto) seminarus, aprašėme juos pavasariniam laikraščio numeryje. Šis, paskutinis iš viso seminarų ciklo, išsiskyrė tuo, kad skaitovui buvo artimesnės psichikos sveikatos temos. V. Keturakis net paminėjo, kad metinis finansavimas psichikos sveikatai (1,7 mln.) lygus tiek, kiek reikia 800 m kelio asfalto nutiesti. Pamaniau: toks pavyzdys galėtų būti ir derybų su valdininkais argumentas.

Buvo malonu, kad mudviem su Zina prisistačius skaitovas V. Keturakis prisipažino turįs sentimentų mūsų klubui. Jis pažino Ziną, prisiminė stovyklą prie Balžio ežero, jam buvo malonu ir įdomu dirbti bendradarbiaujant su mūsų klubo vadove. Kitą dieną jam atnešiau ir įteikiau mūsų vienerių metų darbą – 4 paskutinius „Klubo žinių“ numerius.

Buvo malonu, kad mudviem su Zina prisistačius skaitovas V. Keturakis prisipažino turįs sentimentų mūsų klubui. Jis pažino Ziną, prisiminė stovyklą prie Balžio ežero, jam buvo malonu ir įdomu dirbti bendradarbiaujant su mūsų klubo vadove. Kitą dieną jam atnešiau ir įteikiau mūsų vienerių metų darbą – 4 paskutinius „Klubo žinių“ numerius.

Susitikimo pradžioje aptarėme derybų sampratą. Zina taikliai pastebėjo, kad visas mūsų gyvenimas – derybos, net bendraujant su draugais, tik tam nereikia specialiųjų įgūdžių, kaip atstovaujant organizacijai.

Skaitovas pasiūlė keletą derybų apibrėžimų. Derybos – tai nuoseklus procesas, kai šalys, siekdamos susitarimo, pakaitomis pateikia pasiūlymus bei kontrpasiūlymus (Rubin ir Brown, 1975). Sprendimo priėmimas, kai du ar daugiau žmonių sutaria, kaip paskirstyti ribotus išteklius (Thompson, 1998). Derybas galima skaidyti į pasiruošimą, derybų pradžią, diskusiją arba derėjimąsi ir pabaigą arba susitarimą. Derybos turi savo strategiją ir taktiką. Jos prasideda nuo kontakto užmezgimo, pradinio pasiūlymo, bendros nuotaikos

sukūrimo, susitikimo tikslo ir eigos suderinimo. Svarbiausia būti lanksčiam, neskubėti, ieškoti nestandartinio sprendimo. Aiškindamas derybų eigą, skaitovas siūlė visuomet apgalvoti ir turėti atsarginių variantų, alternatyvų, taip pat pamėginti įminti, kokius interesus ir „atsargines duris“ turi derybų partneris. Verta apmąstyti ir blogiausią derybų posūkį. Kas, pavyzdžiui, bus, jei visai negausime, tarkim, prašomų lėšų? Gal verta turėti omeny blogą, netgi blogiausią scenarijų ir jau iš anksto apsvastyti, kas tuomet bus, jei pinigų bus mažiau, kaip tada apsivers visa situacija. Juk būna įvairių aplinkybių, ne visuomet ko norėsi – tą turėsi.

Kas lemia, kad įvyksta sėkmingos, geros derybos? – visų seminaro dalyvių klausė pranešėjas. Dalyviai dėstė, kas, jų manymu, svarbu: pasiruošimas deryboms (namų darbai), oponentų pažinimas, konkretūs interesai, veiksmų planas, apgalvota ir aiški bendravimo strategija, rizikos įvertinimas, numatyta programa (minimali ir maksimali). Gerų derybų metu panaudojami bendravimo įgūdžiai, išvalgumas, ankstesnė derybų patirtis, improvizacija ir kūrybiškumas. Na, o blogos derybos pasižymi kategoriškumu, pasitikėjimo stoka, neišklausymu, negirdėjimu, tikslo neaiškumu, išankstiniais nusistatymais, per dideliais interesų skirtumais. Santykis geras, kai gali su derybų partneriais kalbėti tiek apie malonius, tiek apie nemalonus dalykus. Pavojinga užduoti du klausimus, nes partneriai pasirinks jiems patogesni. Viena iš dažnesnių klaidų – siekis turėti šimtaprocentinį rezultatą. Tai rizikinga ir pavojinga, geriau naudoti bendradarbiavimo, bendraautorystės taktiką. Verta pritaikyti ir „kojų tarp durų“ principą: jei iš partnerio sulaukėme mažą „taip“, galime tikėtis ir didesnio „taip“. Tad visų lūkesčių partneriui galime ir neišsakyti, bet suskaidę savo norus į mažus, o vėliau į didesnius, galime pasiekti sau palankių rezultatų. Šiame etape svarbi diplomatija, partnerių interesų suvokimas, išiklausymas į kiekvieną jų „ne“. Svarbi ir kalbėsena: užtikrintas tonas, užsidegimas, įrodantis, kad jums rūpi, jums ne tas pats. Pyktis derybose dažnai naudojamas kaip manipuliacija, tačiau skaitovas patarė nebijoti emocijų: „Taip, pykstate, kas iš to?“ Jauskite, užjauskite, bet nekaitaliokite savo sprendimų, – patarė jis.

Stenkitės domėtis kitu – žmogus nėra vienpusiškas. Įsijauskite į kito padėtį, kad galėtumėte suprasti, kas įdomu kitam, jauskitės ramiai, žiūrėkite į akis – toliau patarinėjo skaitovas. Įsitikinome, kiek daug visko reikia atsimiti, panaudoti, kad derybos būtų sėkmingos, jų neištiktų paralyžius, o buvę priešininkai išsiskirtų kaip bendradarbiai.

Nors ir paradoksalu, bet iš derybų specialisto V. Keturakio išgirdome, kad geriau kartais apskritai vengti derybų: „Jei gali nesiderėti – nesiderėk“ arba eiti į jas nuoširdžiai, neslapukaujant, atidengiant visas kortas ir

taip sutaupant laiko. Skaitovas pasmerkė tuos, kurie reikalus sprendžia papirkinėdami ir nešdami kyšius bei pabrėžė, kad daug geriau likti švaria sąžine ir ramiai miegoti, nekankinamam atsiminimui. Jei dirbi sąžiningai – žmonės atsimena, bet tai sunku įrodyti gyvenančiajam vienadienio drugelio principu ir tikslui pasiekti naudojančiam triukus ir neteisėtas priemones.

Ginčai, diskusijos – dar ne derybos. Kol nėra pasiūlymų, jas galima pavadinti tiesiog žvalgyba. Derėjimasis siaurąją prasme – tai dviejų tarimasis, mainai, t.y. „aš tau, tu – man“. Derybos neįmanomos, kai visiškai nesutampa interesai (jie gali būti asmeniniai, dalykiniai, tarnybiniai), kad ir kiek nusileistų kita pusė, kai nėra noro, ketinimo, sprendimo tartis arba ieškoti bendro sprendimo, per dideli kultūriniai skirtumai. Derybose būtinos dvi šalys, jos susijusios (mums reikia vienas kito), tad, jei deratės, verta ieškoti visų įmanomų tiltų ir gijų (tiek teisiškai, tiek emociškai). Kartais derėjimasis – lyg ėjimas į ugnį, susijęs su nepatogiu, nemaloniu bendravimu. Anot V. Keturakio, tai ne pasivaikščiojimas žalioje pievelėje. Dažnai po įvykusių derybų gali jaustis labai blogai: jautiesi pažemintas, nusiminęs, paklusęs priešininkui, per daug ir per greitai nusileidęs. V. Keturakis siūlė: jei aukojatės, tai su protu, nes niekam nereikia pervargusių ir perdegusių specialistų.

Derėjimasis visada susijęs su įtampa. Reikia mokėti ir kovoti, ir bendradarbiauti, atsilaikyti, draugiškai šnekėti, ginti savo principus ir interesus. Jei gali žaisti atviromis kortomis – sutaupai laiko. Bet yra ir kita šio reikalo pusė. Jei atskleidi savo turimą informaciją, tampa pažeidžiamas, gali prarasti iniciatyvą. Jei tenka nusileisti daugiau nei reikia – tai bloga patirtis, paliekanti nuosėdas. Jei derasi komanda, svarbu prieš derybas suderinti visų narių vaidmenis ir nuomones – kad jos neišsiskirtų. Svarbu kuo nuoširdžiausiai sau atsakyti į klausimą: ko būtent dabar nori mano organizacija? Nes tai bus virvutės, kuriomis jus „tampys“. Apgalvokite savo tikslus: ką kito gyvenime galėtume veikti gera, bet kita. Tai labai svarbu, nes derėdamiesi, kaip ir gyvenime, jausimės laisvesni, ne tokie pažeidžiami. Kartais tenka kažką prarasti, bet tai ne tragedija. Jei jūsų NVO negavo finansavimo, pasistenkite rasti kitų sprendimų, pritraukite savanorių, dalyvaukite viešose diskusijose (viešumas vienareikšmiškai svaresnis kalbant su valdininkais) ir t. t. Daugelis gerų derybų baigiasi kompromisu, kai laimi abi pusės.

Egzistuoja metodas, vadinamas „CageMatch“ – žmonės uždaromi patalpoje (angl. *cage* – narvas) ir neišeina iš kambario, kol susitaria. Šio metodo neišbandėme, bet savuosius derybinius sugebėjimus per pratybas išmėginome. Pirmoji, paprasčiausia praktinė užduotis buvo naujo dviračio pirkimas. Mes turėjome ją atlikti kartu su Zina. Aš buvau motina, dukrai pažadėjusi

naują dviratį gimtadienio proga. Apskambinau parduotuves ir galų gale suradau dviratį, kuris kaip tik tiko pagal savo dydį ir spalvą. Zina buvo pirkėja, kuri norėjo nupirkti parduotuvėje būtent tą dviratį, ant kurio jau puikavosi etiketė su užrašu „paskutinis“. Šioje derybų „dvikovoje“ Zina teko nusileisti, nes aš taričiau iš anksto su pardavėju ir šis pasiūlė atvažiuoti į parduotuvę garantavo, kad iki manęs to dviračio niekas nenupirks. Kita grupė šią užduotį išsprendė mudviem labai netikėtai ir kūrybiškai. Pirkėjai, kuri taip pat norėjo to paties dviračio, nes jos duktė kitą dieną dalyvavo varžybose, dviratis buvo paskolintas. Sportininkei paskolintas dviratis kitą dieną turėjo sugrižti pas gimtadienį švenčiančią mergaitę. Pirkėja Nr.2 net pasiūlė atlyginti išlaidas, jei kas nors jam nutiktų varžybose. Taip kitai grupei liko „ir vilkas sotus, ir avis sveika“, jie išsprendė konfliktą kaip katinas Leopoldas, kurio posakis – „Vaikai, gyvenkime draugiškai“. Nors gyvenime tokio geranoriškumo gal ir nebūna, tačiau tai buvo žaidimas, atskleidęs tikrus dalyvių sugebėjimus, jų derybinį lankstumą. Iš dėstytojo V. Keturakio gavome ir sudėtingesnių užduočių (pvz., 10 etapų derybos), kurios reikalavo loginio, matematinio mąstymo. Mes taip pat vaidinome NVO atstovus, atėjusius į savivaldybę prašyti finansavimo savo projektams.

Šios paskaitos buvo vertingos ir aktorei, kuri su įvairiais užsakovais derasi dėl savo darbo atlygio. Kaip ji pasakė, „šiais naujų ir greit keпамų žvaigždučių laikais profesionalumas, įdirbis, patirtis rizikuoja būti lengvai nuvertinami“. D. Kašubienė, LSPŽGB valdybos narė pasiguodė, kad iš 500 Lietuvos psichiatrų tik 50 normaliai bendrauja su NVO atstovais. Apibendrinama savo dviejų dienų darbą, dėstytojui pasakiau, kad derybos ir įtikinėjimas – kietas riešutėlis. Aš paminėjau kelis posakius: „eiti“ į derybas ar „veltis“ į jas, kur pirmasis apibūdinimas – skaidrus, atviras ir aiškus, o antrasis turi apgavystės priemaišų. Manau, kad veikti sąžiningai ir garbingai verta. Tai dar svarbiau organizacijai, kuri, veikdama priešingai, gali netekti gero savo vardo, žmonių pasitikėjimo ir finansavimo šaltinių.

Norėčiau padėkoti seminarų organizatoriams, kurie pasistengė ir pakvietė įdomius skaitovus, pasirūpino skaniamis vaišėmis ir sukūrė aplinką, kurioje ir pacientai, ir įvairių sričių specialistai bendravo atvirai ir kūrybiškai.

Valinijos Stasaitienės piešinys.

Klubo kronika

* **Kovo 7 – 10 d.** Monika Nemanytė dalyvavo 22-ajame DIA (Drug Information Association – Informacijos apie vaistus asociacija) metiniame suvažiavime, kuriame buvo susirinkę 3000 profesionalų iš daugiau kaip 50 šalių. Į renginį jau penkti metai kviečiami pacientų organizacijų atstovai, jie atleidžiami nuo suvažiavimo mokesčio ir jiems suteikiama stipendija, t.y. visiškai dengiamos kelionės ir apgyvendinimo išlaidos. Šiais metais Monake vykusiame suvažiavime dalyvavo 44 stipendininkai: 34 pacientų organizacijų atstovai (taip pat ir klubo „13 ir Ko“ narė) ir 11 perspektyvių medicinos studentų (skaitykite šiame numeryje).

* **Kovo 31 d.** 16 klubo narių ir draugų dalyvavo baigiamajame meno terapijos projekto „Pavasario žiedai“ renginyje Nacionalinėje dailės galerijoje (šiam nr.).

* **Balandžio 7 d.** įvyko klubo „13 ir Ko“ ataskaitinis rinkiminis susirinkimas. Į klubo valdybą išrinkti šie nariai: D. Survilaitė, D. Gaurilčikienė, M. Nemanytė, Z. Samsanavičiūtė, R. Petravičius ir A. Ivanovskij, kuris pakeitė anksčiau valdyboje buvusius E. Mažoną ir V. Ragauską.

* **Balandžio 14 – 16 d.** klubo vadovė D. Survilaitė dalyvavo 18-oje Sveikatą stiprinančių ligoninių konferencijoje Mančesteryje, Jungtinėje Karalystėje, kur skaitė pranešimą apie klubo vykdomus tarpdisciplininius meno projektus (šiam nr.).

* **Balandžio 16 – 18 d.** D. Gaurilčikienė ir M. Nemanytė dalyvavo Baltijos jūros valstybių

nevyriausybinų organizacijų (NVO) forume, kuris vyko Vilniuje, „Panoramos“ viešbutyje (šiam nr.).

* **Gegužės 6 d.** 6 klubo nariai Vilniaus miesto psichikos sveikatos centre 10-mečio proga sveikino „Kūlgrindos klubą“ (šiam nr.).

* **Gegužės 19 – 25 d.** D. Survilaitė kartu su Tauragės apskrities Vokiečių mylėtojų draugijos nariais lankėsi Vokietijoje, Rydštato mieste. Rydštato psichiatrijos ligoninėje ji atidarė klubo „13 ir Ko“ paveikslų parodą ir skaitė pranešimą apie psichikos ligonių piešinius (šiam nr.).

* **Gegužės 28 – 30 d.** D. Survilaitė ir M. Nemanytė dalyvavo Maskvoje surengtame GAMIAN-Europe regioniniame seminare „Psichikos sveikata ir žiniasklaida“ (skaitykite kitame žurnalo numeryje).

* **Gegužės 19 – birželio 2 d.** A. Armonas ir V. Lukanov buvo Šiaulių psichiatrijos ligoninės psichosocialinės reabilitacijos skyriaus Palangos dienos stacionare (nuotraukoje).

Viltį praranda tie, kurie žvelgia tik į save

Monika Nemanytė

Kovo 7-10 d. dalyvavau 22-ajame DIA (angl. *Drug Information Association* – Informacijos apie vaistus asociacija) metiniame suvažiavime. Į jį buvo susirinkę 3000 profesionalų iš daugiau kaip 50 šalių. Į šį renginį jau penkerius metus iš eilės kviečiami pacientų organizacijų atstovai, jiems netaikomas suvažiavimo mokestis ir duodami kelionpinigiai, t.y. visiškai dengiamos kelionės ir apgyvendinimo išlaidos. Šiais metais Monake vykusiame suvažiavime buvo 44 remiamieji: 34 pacientų organizacijų atstovai (taip pat ir aš) ir 11 jaunų bei perspektyvių medicinos studentų. Dalyvių sąrašuose įdėmiai ieškojau atstovų iš Lietuvos. Suradau tik vieną – Romaldą Mačiulaitį iš Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos. Deja, tokioje minioje jo nesutikau.

Turbūt klubo nariai dar prisimena, kad mūsų vadovė Kalėdų vakaronėje man įteikė elektroninį bilieta į Monaką. Ši dovana „nukrito“ ne visai iš dangaus: reikėjo pildyti formas, rašyti motyvacinį laišką, kalbėtis su organizatoriais telefonu. Patekau į nedidelį išrinktųjų būrelį. Džiaugiuosi, kad viskas baigėsi labai sklandžiai, o tai ypač svarbu, kai iškeliauju viena.

Pirmąkart viešėjau ne tik Monake, bet ir dalyvavau tokia prabanga, dalyvių bei temų gausa išsi-skiriančiame suvažiavime. Per suvažiavimą Grimaldžių forume* buvo surengta paroda. Joje pristatyta bendroji medicina ir jos laimėjimai: klinikiniai tyrimai, vaistai, įvairios firmos ir agentūros, šiuolaikiniai informacinių technologijų (IT) sprendimai, medicinos įrangą reklamuojančios įmonės. Parodoje pacientų atstovams

* Grimaldžių forumas – vieni iš didžiausių Europoje konferencijų ir kultūros rūmų. Jie pastatyti suvažiavimams, meno parodoms bei kitiems renginiams (baletui, filharmonijos orkestrui). Grimaldžiai – jau 700 metų Monaką valdanti dinastija.

skyrė stendą, kuriame jie pristatė savo veiklą ir leidinius. Mūsų stendas nebuvo visų patraukliausias. Nesiūlėme nei žaidimų, nei loterijų, neviliojome lankytojų šratinukais, raktų pakabukais, maišeliais, saldumynais ar kitokias suvenyrais. Dėl to ypač nervinosi viena kanadietė, kad mūsų pacientų organizacijos negali „turingai“ prisistatyti, nors ji vienintelė atsivežė daugiausia suvenyrų. Džiaugiausi, kad klubas mane išleido ne tuščiomis: turėjau lankstinukų, atvirukų, straipsnių anglų kalba bei mūsų klubo nario ir rėmėjo Broniaus Š. įmonėje spausdintų vizitinių kortelių. Vilniaus turizmo informacijos centre gavau informacinių leidinių apie Lietuvą. Klubo narių piešti atvirukai iškeliavo į Kanadą, Belgiją, Prancūziją, Ispaniją, Lenkiją ir kitas šalis.

Suvažiavimo dalyviai galėjo rinktis: iš viso buvo 110 sesijų, o šios sugrupuotos į 13 temų. Organizatoriai mums patardavo, į kurias sesijas (paskaitas) eiti, nes dauguma jų buvo skirtos specialistams, o ne pacientams. Organizatorių palaikymą jautėme nuolat: jie ateidavo į mūsų susitikimus, dalyvaudavo ne tik mokymuose, bet ir vakarėliuose. Pirmąjį vakarą per priėmimą mūsų atėjo pasveikinti DIA vadovai ir kiti svarbiausi pranešėjai. Susitikome salėje su vaizdu į atvirą jūrą. Žvilgtelėjęs pro langą, galėjai pamanyti esąs kruiziniam laive.

Susipažinau su pacientais iš labai įvairių organizacijų. Kai kurie pacientai – organizacijų pirmininkai, pacientų tėvai arba kaip aš – valdybos nariai, savanoriai. Buvau vienintelė atstovaujanti psichikos ligoniams. Su visais susidraugavau, nusprendėme bendrauti elektroniniu paštu, keistis žiniomis, patirtimi ir galbūt net pasimatyti. Kalbėjau su motina, atvykusia iš Didžiosios Britanijos. Jos sūnus sunkiai serga, jam smegenyse yra auglys, o gydytojų prognozės niūrios. Ji paminėjo, kad Lietuvoje bendrauja su organizacija „Kartu lengviau“. Meri Beiker (Mary Baker), Europos neurologijos asociacijų federacijos (EFNA) prezidentė, perdavė linkėjimus Lietuvos Parkinsono ligos draugijai, kuri priklauso šiai tarptautinei organizacijai. Mane taip pat labai sujaudino ir sukūrė pažintis su pacientu Ričardu (Richard) iš Anglijos, buvusiu policininku. Jis serga reta liga, kurios nemaloniausi padariniai – žaizdos visame kūne, o jei akyse – žmogus apanka. Galimybių ligą išgydyti kol kas nėra. Ričardas išgeria 20 tablečių per dieną. Jis apskaičiavo, kad nuo 1995 m. yra suvartojęs per 65 000 tablečių. Ričardas sukūręs šeimą, šiuo metu dirba draudimo kompanijoje (aprašo eismo įvykius). Visada, kai pati geriu vaistus, jaučiuosi labai nelaiminga, sunki ligonė, nors ne visą laiką man ką nors skauda, ne visada esu nedarbinga. Ričardo liga tam tikru atžvilgiu išblaiwė baimes kasdien gerti vaistus, nebijoti padarinių ir žiūrėti į savo padėtį visai kitomis akimis. Nežinau, ar Ričardas pajuokavo, ar kalbėjo rimtai, tačiau pasakė, kad atsiras ir retų psichikos ligų. Na, mūsų ligos gal ir ne

tokios retos (prisiminkime, statistiškai jomis serga vienas iš keturių), tačiau jos labai įvairios ir kiekvienas žmogus jomis sirgdamas gyvena bei su ligomis susidoroja labai nevienodai.

Pirmoji suvažiavimo diena, kovo 8-oji, prasidėjo sesija apie sveikatos technologijų vertinimą (angl. *Health Technologies Assessment, HTA*). Sesijai vadovavo ekspertė Kim Alnvik (Kym Alnwick) iš Didžiosios Britanijos (nuotraukoje su straipsnio autore). Sveikatos

priežiūros technologijos (SPT) apima metodus, metodikas, procedūras, įrangą, vaistus ir kita. Technologijų kaštai nuolat didėja, sparčiai kinta ekonominės ir socialinės sąlygos, o išteklių ir sveikatos biudžetai riboti. Todėl tampa svarbu, kaip finansuoti, patvirtinti ir moksliniais įrodymais pagrįsti vaistų bei sveikatos priežiūros technologijas. SPT svarbūs visi aspektai: klinikiniai, ekonominiai, socialiniai, teisiniai ir etiniai. Todėl Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir kitose šalyse įsikūrė agentūros, kurių tikslas – apskaičiuoti, kad būtų apmokamos tik tos technologijos ir paslaugos, kurios iš tiesų efektyvios, naudingos pacientui ir duoda gerų rezultatų. Šiuo metu vykdomas tarptautinis projektas EUnetHTA, jo tikslas – sukurti savarankišką bei patvarų Europos tinklą, skirtą sveikatos priežiūros technologijoms vertinti. Į projektą įsitraukė 63 partneriai iš 32 šalių (taip pat ir Lietuvos akreditavimo tarnyba).

Pranešėja aiškino, kaip naujas vaistas ar medicinos technologija pasiekia pacientą, kaip pagal sudėtingas matematinės formules apskaičiuojama, ar agentūra suteiks finansavimą, ar ne. Skaičiuojamas vaisto arba

technologijos veiksmingumas, atsižvelgiant į jo kaštus, kaip pagerėja žmogaus gyvenimas, ar palengvėja ligos našta, t.y. galimybė judėti (judrumas), nerimas ar depresija, savarankiškumas (nepriklausomybė nuo kitų), skausmas, kasdienė veikla. Agentūroms iškyla prieštarinių etinių klausimų. Pvz., keliose šalyse buvo apklausta, kam svarbiau padėti – trejų metų vaikui ar senam 75 metų rūkaliui? Pranešėja dar pasunkino klausimą – jei išbrauktume žodį „rūkalius“?.. Prieta prie išvados: visiems reikia padėti vienodai, nes žmogaus gyvenimo vertė nepamatuojama, o gyvybė – aukščiau už visa kita.

Kitos mano lankytos sesijos buvo sugrupuotos į bendrą potemę „Informuotas pacientas“. Buvo skaitomi pranešimai ir diskutuota, kaip pacientų dalyvavimas galėtų pagerinti sveikatos priežiūros sistemą. Pripažinta, kad internetas nėra informacijos panacėja*. Pacientams vis dar reikia tradicinių būdų, kai apie vaistus juos informuoja gydytojas. Svarbu, kad ši informacija jiems būtų prieinama ir suprantama. Skirtingiems pacientams reikia ir skirtingos informacijos, svarbu jų būklė, tos būklės sunkumas ir patys pacientai. Ar pacientai turi žinoti, kuo remiantis buvo priimti sprendimai jiems vartoti vaistus, kai šie medikamentai jau pasiekia rinką? Taip pat manoma, kad dažniau vertėtų apklausti vaistus jau geriančius pacientus, nes jų daugiau nei dalyvavusių vieno ar kito vaisto klinikiniuose tyrimuose. Pacientai dažnai turi spręsti hamletišką klausimą: pasitikėti ar nepasitikėti farmacijos kompanijų teikiama informacija?

Kitoje sesijoje svarstyta, kaip pacientai galėtų dalyvauti vertinant naujus vaistus, t.y. įsitraukti svarstant apie galimą jų riziką ir naudą. Supažindinta su tyrimu, kuriam reikėjo pacientų atsakymų į įvairius klausimus, pvz.:

1. Kaip suprantate vaisto naudą ir žalą sau?
2. Kokios informacijos tikėtės apie vaistus ir jų poveikį?
3. Kokios informacijos apie vaistus jums stinga?
4. Kaip siūlytumėte pagerinti informavimą apie vaistus?
5. Kiek mažiausiai reikia laiko pusiausvyrai naudoti ir žalos apsvaistyti per paciento ir sveikatos priežiūros profesionalo konsultacijas (ir t.t.)?

Dabartinis požiūris į pacientą visai kitoks. Pranešėjai pateikė pavyzdį: dar visai neseniai, kai ligonis paklausdavo, koks jo kraujospūdis, gydytojas atsakydavo – „geras“. Medicina pasirodusi įsiklausyti į kiekvieno žmogaus reikmes. Sakykime, žmogus sužino, kad jam teliko gyventi tris mėnesius. Galbūt sunkiai sergantis pacientas atsisakys intensyvaus gydymo, tačiau pageidautų kokybiškos paliatyviosios slaugos (pagal Pasaulio sveikatos apsaugos organizacijos apibūdinimą,

paliatyvioji medicina – tai gydymas, palengvinantis ligos simptomus, malšinantis skausmą; dar galima sakyti, jog tai globa, rūpinimasis). Jis norės ramiai numirti šeimoje, atsisveikinęs su artimaisiais. Kito paciento norai gali būti kitokie: jis prašys visos įmanomos pagalbos, kad išgyventų tuos tris mėnesius. Galbūt jis trokšta sulaukti tos dienos, kai susituoks jo dukterė ar gims pirmasis anūkas. Atsakingieji už įstatymus, vaistus, jų tyrimus ir bandymus jau nebegyvena užsidarę dramblio kaulo bokšte. Pasaulis keičiasi labai sparčiai. Niekada nepamirškime, kad mes visi esame pacientai, – sakė suvažiavimo pranešėjai.

Per plenarinę sesiją Princų salėje vyko debatai. Jų tema tokia: ar ir toliau skirti bilijonus naujesiems vaistams?.. Ar tai daryti naudinga ir veiksminga?.. 40 bilijonų išleidžiama vaistų pramonei. Gal geriau šias lėšas panaudoti keliui ligoms užkirsti ir jau esamų vaistų bei metodų plėtrai? Ligos vis sudėtingesnės, nes sudėtinga ir mūsų motina gamta, visų jos paslapčių įminti neįmanoma. Medicinos revoliucijos, proveržio nebebus, nes vaistai pagrindinėms ligoms jau sukurti. Į areną žengia konkrečiam asmeniui taikoma medicina. Tai reiškia, kad pagal genetiką, kraujo bei kitus tyrimus bus ištiriama žmogaus liga ir ji gydoma, vaistai dozuojami labai asmeniškai. Tačiau jau dabar farmacininkai išpėja: nesitikėkite, kad šis gydymas bus pigesnis. Vėl iškyla dilema – vadinasi ne visiems prieinamas, – iš tribūnos kalbėjo pranešėjai.

Suvažiavime susipažinau su keliomis skėtinėmis Europos organizacijomis. Tai EMA ir EURORDIS. EMA (angl. *European Medicines Agency* – Europos vaistų agentūra) nuo pat savo įsikūrimo (1995 m.) atsako už tarimąsi su Europos pacientų organizacijomis. Ji pripažįsta, kad vaistų vartotojai sukaupę ypatingų žinių ir patirties, dėl to jų nuomonė tokia svarbi. EMA atsakinga ir už kokybiškos, tikslios ir pacientams

Pacientų organizacijų atstovai.

* panacėja (gr. *panakeia* – viską gydančioji) – vaistas nuo visų ligų (pagal deivės Panacėjos vardą).

pritaikytos informacijos teikimą. Ruošiant tokią informaciją įtraukiami ir patys pacientai. Pacientų išitraukimo galimybės nuolat auga (šiuo metu labai didelis dėmesys skiriamas pacientų indėliui vertinant naujus vaistus). Dabar pacientų atstovai dalyvauja net trijuose EMA moksliniuose komitetuose: Vienetinių medicininių produktų, Pažangiųjų gydymo metodų ir Pediatrijos. Farmakologinis budrumas (veikla, skirta nepageidaujamoms reakcijoms į vaistą – NVR – nustatyti, įvertinti ir stebėti bei perspėti apie galimą nepageidaujamą vaisto poveikį) – jau ne vien medikų rūpestis.

EURORDIS (angl. *European Rare Diseases*) – tai Europos retų ligų asociacija, vienijanti daugiau kaip 60 organizacijų. Domėjausi, kada liga jau laikoma reta. Europos Sąjungoje retą ligą laikoma tokia, kuria serga mažiau nei 5 iš 10 000 žmonių. Vis dėlto ligonių gali būti daug, nes žinoma maždaug 7 000 retųjų ligų. Daugumą jų lemia genetiniai sutrikimai. Paprastai jutokių ligų gerai išgydyti negalima, tačiau, anksti diagnozavus ir tinkamai prižiūrint, galima pagerinti gyvenimą ir pailginti jo trukmę. Retiesiems sutrikimams – reti ir vaistai, angliškai jie vadinami „orphans drugs“ (angl. *orphan* – našlaitis), t.y. vienetiniai vaistai. Nuo 2000 m. sukurta 450 rūšių vaistų, skirtų retosios ligoms, 37 vienetiniai vaistai jau pasiekė rinką. 2 milijonai Europos Sąjungos piliečių gydomi šiais vaistais ir džiaugiasi jų veiksmingumu. Įrodyta, kad vienos sudėtingos ligos gydymas gali padėti rasti būdų ir kitoms ligoms gydyti. Medikai privalo nuolat gerinti savo žinias ir neatsilikti nuo naujovių. Na, o pacientai turi ginti savo teises ir siekti, kad moksliskai išbandyti ir patvirtinti medicinos metodai bei nauji vaistai pasiektų kiekvieną. Kai iškyla pavojus gyvybei, turėtų išnykti tokie posakiai, pavyzdžiui: „Jums būtų brangu, neišmanoma, tokia paslauga teikiama tik užsienyje“ ir t.t. Juk medicinos pažangos tikslas – žmogaus gyvybė ir sveikata – yra visų svarbiausias.

Iš pramogų Monake kovo 8 d. vakarą ypač sužavėjo elektriniai smuikai, kuriais grojo trys merginos. Po kiekvieno muzikinio intarpo jos pakeisdavo ir savo sukneles – apsirengdavo juodas, raudonas ir pilkas. Kovo aštuntosios Monake niekas labai nešvenčia, tik Prancūzijos televizija rodė daug laidų apie moteris, jų teises ir gyvenimą. Visur suspėdavau, viskas ėjosi kaip per sviestą: miestas neklaidus, trumpi atstumai (visa nykštukinė valstybė – tik 4 km palei Viduržemio jūrą). Dalyvaudami suvažiavime, viešuojų transportu galėjome naudotis nemokamai – užtekdavo parodyti dalyvio kortelę. Apgalvotos net smulkmenos, pvz., priklijuotos raudonos pėdos, rodančios kryptį, kur turime eiti. Visas miestas išsipuošė margaspalvėmis DIA suvažiavimo vėliavėlėmis.

Grįžusią į Lietuvą, iš GAMIAN-Europe (GE) vadovų mane pasiekė nelabai džiuginanti žinia: psichikos

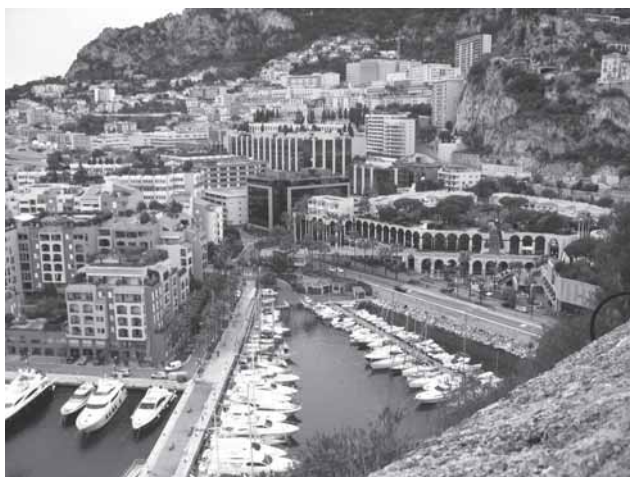
ligoms gydyti skirtų vaistų tyrimams iškilo pavojus. Kai kurios vaistų kompanijos stabdo klinikinius vaistų tyrimus, nurodo ir priežastį – pernelyg sudėtingi kontrolės agentūrų reikalavimai. GSK (*GlaxoSmithKline*) farmacijos kompanija vienoje konferencijoje paskelbė, kad nuo šiol atsidės retųjų ligų tyrimams ir nebetirs psichikos ligų. GE ir aš, kaip šios organizacijos valdybos narė, pasiryžome kovoti, kad tokie planai nebūtų įgyvendinti ir kad mūsų pacientai, vartojantys vaistus ir laukiantys naujesniųjų, nebūtų nuskriausti.

Grįžau iš suvažiavimo tartum praregėjusi: iš labai arti, jautriai ir skausmingai pajutau gyvenimo trapumą. Manau, kad supratau tam tikrą pamoką: net jei sunkiai sergi, turi nesiliauti šypsotis, bendrauti, stengtis, dirbuotis, gražiai ir puošniai atrodyti. Taip pat svarbu matyti ne tik save, savo ligą, bet ir stengtis suprasti kitų jausmus ar baimes. Nė vienas iš mūsų nežinome, kas mūsų laukia. O lėktuve perskaitytas laikraštis *Wall Street Journal* man padovanojo ir šią patirtį atspindinčią citatą: „Tikroji kelionė – tai ne kraštovaizdžio, o požiūrio pakeitimas“.

Monakas – nykštukinė šalis

Monako Kunigaikštystė – valstybė prie Viduržemio jūros, ribojasi su Prancūzija. Tai viena mažiausių valstybių pasaulyje, bet kartu – tankiausiai apgyvendinta: vos 1,95 km² plote gyvena daugiau kaip 32 tūkstančiai žmonių. Skaičiau, kad už Monaką Europoje mažesnis tik Vatikanas. Monako gyventojų tautinė sudėtis tokia: prancūzų – 47%, monegaskų (vietinių gyventojų) – 16%, italų – 16%, kitų tautybių – 21%. Valstybinė kalba – prancūzų. Kunigaikštystė driekiasi keturis pakrantės kilometrus, o siena su Prancūzija – 4,4 km. Skirtumas

tarp Monako miesto ir Monako valstybės tėra teorinis, kadangi valstybė faktiškai susideda iš vieno miesto, kurį sudaro šios dalys: Monakas (Monaco Ville, dvi gatvelės ir kunigaikščių rūmai), Monte Karlas (Monte Carlo), jame įsikūręs garsusis Monte Karlo kazino, nemažai viešbučių, įrengti garsieji japonų sodai, yra daug *boutique* (pranc. prabangos prekių parduotuvėlių), Kondaminas (La Condamine su jūros uostu) ir naujas pramoninis rajonas – Fonvilis (Fontvieille, jame daugiausia viešbučių, vilų, parkų). Aukščiausias Kunigaikštystės taškas Revuaras yra 161 m virš jūros lygio. Gatvės išsidėsčiusios tam tikrame kalnų aukštyje puslankiu: ant Alpių šlaitų, kalnų papėdėje, išraustose ertmėse ir tuneliuose. Tai – vadinamieji „karnizai“, arba aukštai, nuo kurių atsiveria vis kitas valstybės vaizdas. Monakas po truputį plečiamas, todėl naujieji viešbučiai ar gyvenamieji namai statomi ant tvirtų pastolių jūroje, o didelės parduotuvės ir automobilių aikštelės įrengiamos kalnų viduje – į miestą patenkama liftu. Paprasčiausiai nebėra kitų vietų. Monako gyventojai savo šalį dar vadina Uola, nes kiekviena beprotiškai brangios Monako žemės pėda iš uolų atkovota.

Siūlau visiems, atvykusiems į nežinomą šalį, apsilankyti turizmo informacijos centre: čia rasite miesto žemėlapių, lankstinukų, o jei turėsite kokių klausimų – jums visada mandagiai atsakys. Užsukau ten sekmadienį, kovo 7-osios rytą. Darbuotoja suteikė naudingos informacijos: bilietas į vieną pusę kainuoja 1 eurą, na, o visos dienos bilietas – 3 eurus. Kadangi iš Nicos oro uosto atvažiavau autobusu už 18 eurų (užtrukau 40 min.), 3 eurai atrodė labai menka suma. Be to, buvo neįprastai šalta. Pietų Prancūzijoje tą savaitgalį pasnigo, o Monake tvyrojo tik +4 – +8 laipsnių šiluma. Elegantiškos garbaus amžiaus moterys dėvėjo kailinukus, į viešąjį transportą lipo nusipirkę antklodes ir tepalinius radiatorius keleiviai. Na, o aš, jau truputį nuilsusi nuo vaikščiojimo, susigundžiau ledų porcija, pasiskonėdama suvalgiau ją lauke... Man jau buvo pavasaris. Malonu būdavo ir kitais rytais, kai eidavau pajūriu į Grimaldžių forumą, kur buvo surengtas suvažiavimas. Įsisiautėjusios jūros purlai

gaivino veidą, jaučiausi žvali ir pasirengusi džiaugsmingai priimti dienos iššūkius.

Monakas sekmadienį atrodė tykus, ramus, parkuose buvo pilna maklinėjančių žmonių, daugiausia – turistų. Viename pakrantės ruože vyko vaikų dviračių varžybos. Kur tik eidavau, fotografuodavau fontanus, išpuoselėtus gėlynus ir skulptūras. Labiausiai sužavėjo Fernando Botero pirmųjų žmonių – storulių Adomo ir Ievos – skulptūra. Ji atitiko dabartinius mano grožio standartus: žmonės tikrai mieli, sotūs ir dar neišvaryti iš rojus.

Ekonomika

Savo valiutos kunigaikštystė neturi, nuo 2002 m. čia cirkuliuoja euras. Dėl lošimo namų ir puikaus klimato Monakas žinomiausias kaip turizmo centras, tačiau šiuolaikinėje valstybėje ši sritis nėra dominuojanti. Kitos pagrindinės sritys – statyba, farmacija, elektronika ir bankininkystė. Nedarbo lygis labai mažas. Dauguma darbuotojų – užsieniečiai. Monako ir Prancūzijos maito ir finansų sistemos – bendros. Valstybė priklauso nuo Prancūzijos elektros energijos. Šiandien Monakui niekas negresia, išskyrus tarptautines finansines patikras, mat kunigaikštystė nuolat kaltinama pinigų plovimu. Tai nieko nuostabaus – šiame žemės lopinėlyje ne tik sutelpa 32 tūkstančiai gyventojų, bet yra net 62 bankai. Vienas kvadratinis metras buto su vaizdu į jūrą Monake kainuotų apie 30 000 – 40 000 eurų. Ir tai – tik su daline apdaila!

Monakas – turtuolių ir garsenybių draustinis

Monako gyventojai nemoka pajamų mokesčių. Šiuo metu tokia galimybė – tai dar vienas labai svarbus šalies pajamų šaltinis. Fizinių asmenų (vietinių gyventojų ir atvykusiųjų gyventi nuolat, išskyrus prancūzus) pajamos neapmokestinamos, todėl Monakas dar vadinamas mokesčių rojumi. Tiesa, norint būti atleistam nuo mokesčių, būtina kunigaikštystės teritorijoje turėti nekilnojamojo turto ir kasmet gyventi Monake šešis mėnesius ir vieną dieną. Ši taisyklė galioja visiems, išskyrus prancūzus, mat kadaise tokia lengvata kaip magnetus traukė Prancūzijos turtuolius. Paryžius visomis

išgalėmis kovojo su šiuo įstatymu ir, netekęs kantrybės, 1962 metais, Prancūzijos prezidento generolo Šarlio de Golio įsakymu prancūzų muitininkai blokavo visus kelius, vedančius į Monaką, ir kunigaikštystė buvo visiškai izoliuota. Todėl kunigaikščiui Renjė III neliko nieko kita, kaip atšaukti mokesčių lengvatas Prancūzijos piliečiams. Tačiau, pavyzdžiui, Vokietija ir Italija dėl savo geografinės padėties negali taip pasielgti. Daugybė žymybių (tenisininkas Borisas Bekeris, „Formulės-1“ pilotai) oficialiai įsikūrė Monake ir iš savo uždirbtų milijonų nemoka nė cento. Monakas virto šalimi, kurios kiekvienas kvadratinis centimetras nusėtas žymybių ir turtuolių pėdų.

Monako istorija

Monako istorija susijusi su strategine Monako uolos, svarbios vietovės, reikšme. Nuo paleolito laikų, 300 000 m. pr. Kr., ši uola teikė prieglobstį pirmųjų žmonių žmonėms. Pirmieji nuolatiniai srities gyventojai buvo kalniečiai ligūrai, atsikėlę iš Italijos, savo miesto Genujos. Tačiau senovės ligūrų kalba, matyt, nepriklausė indoeuropiečių kalboms, nesusijusi su italų kalbos dialektu, kuriuo kalba šiuolaikiniai Ligūrijos gyventojai, nei su šiuolaikine monegaskų kalba. VI a. pr. Kr. dabartinėje Monako teritorijoje finikiečiai iš Marselio įkūrė koloniją *Monoikos* (iš čia ir Monako pavadinimas, taip šią sritį vadino vietiniai ligūrai).

Žinomas ir romėnų laikų *Monoeci* uostas. 1907 m. Katalikų enciklopedijoje parašyta, kad „nuo seniausių laikų iki XIX a. Monako uostas buvo vienas svarbiausių prancūzų Viduržemio jūros uostų, bet dabar jis praradęs savo komercinę svarbą“. Iki Vakarų Romos imperijos žlugimo 476 m. Monakas buvo valdomas romėnų, o po to jis buvo siaubiamas saracėnų ir įvairių barbarų genčių. Per šiuos puolimus vietovėje beveik neliko gyventojų, saracėnai buvo išvaryti 975 m., o XI a. Monaką apgyvendino Ligūrijos gyventojai. XII-XIV a. pradžioje dėl šios teritorijos buvo varžomasi dėl politinių priežasčių. 1191 m. Šventosios Romos imperatorius Henrikas VI Genujos miestui suteikė šios srities siuzereno* valdžią. 1215 m. birželio 10 d. Genujos gibelinų dalinys ant Monako uolos pradėjo statyti tvirtovę. Ši data dažnai laikoma šiuolaikinės Monako istorijos pradžia. Gibelinai norėjo padaryti Monaką svarbia karine tvirtove ir srities valdžios centru, tad nusprendė šalia uolos įkurti gyvenvietę, kuri paremtų igulą. Kad privilegijų gyventojus iš Genujos ir kitų miestų, jie nemokamai dalių žemę ir naujus gyventojus atleido nuo mokesčių. 1267 m. Genujos Respublikoje prasidėjęs pilietinis karas tęsėsi daugiau kaip tris dešimtmečius. Grimaldžiai buvo sena ir svarbi Genujos ligūričių šeima. Jie atstovavo gvelfams ir 1295 m., kai į valdžią atėjo gibelinai, buvo priversti bėgti iš šalies.

Grimaldžių dinastija

Grimaldžių dinastijai Monake – daugiau nei 700 metų. 1297 m. Monaką užėmė Fransua Grimaldis (François Grimaldi) ir kunigaikštystę paskelbė nepriklausoma. Pirmasis Grimaldis dar vadinamas „gudriuotu“, nes jis ir jo draugai prasmuko į tvirtovę persirengę vienuoliais ir išžudė visus jos sargybinius. Šiam įvykiui atminti Monako herbe pavaizduoti vienuoliai su kardais rankose. Nuo 1297 metų dabartinės kunigaikštystės žemė priklausė Grimaldžių dvarui, o 1489-aisiais jų savivaldą pripažino Prancūzijos karalius ir Savoijos kunigaikštis. Dinastija valdo iki šių laikų, išskyrus 1793 – 1814 m. prancūzų okupaciją. Socialinis nemalonumas, vadinamas Didžiąja Prancūzijos revoliucija, buvo skaudus smūgis Monakui. Nuo 1793 iki 1814 metų šalis išgyveno mažos, bejėgiškos ir pavergtos valstybės laikotarpį. Po Napoleono pralaimėjimo 1815 m. Vienos kongresas Monaką prijungė prie Sardinijos Karalystės kaip protektoratą. Monakas tampa Italijos dalimi.

1860 m. karalystė vėl pereina Prancūzijos vyriausybės žinion. Monako nepriklausomybė pripažinta 1861 m. pagal prancūzų ir monegaskų sutartį. Monakas vėl susiejo savo likimą su Prancūzija, tik šį kartą jau kaip formaliai nepriklausoma valstybė, besinaudojanti prancūziškais pinigais, daugeliu jos įstatymų ir papročių.

1962 m. peržiūrėta Monako konstitucija panaikino mirties bausmę, suteikė moterims rinkimų teisę, įkūrė Aukščiausiąjį Teismą pagrindinėms žmogaus teisėms užtikrinti ir apsunkino prancūzų persikėlimą į Monaką. 1993 m. Monakas tapo visišku JTO (Jungtinių tautų organizacijos) nariu. 2002 m. nauja Monako ir Prancūzijos sutartis teigė, kad, jei dinastija išmirs, Monakas vis tiek išliks nepriklausoma valstybe ir nebus prijungtas prie Prancūzijos. Tačiau Monako karinė gynyba tebėra Prancūzijos rankose.

Renjė III – ilgiausiai valdęs Europos monarchas

Monako kunigaikštis Renjė III (Rainier III) Monaką valdė nuo 1949 (po tėvo Liudviko II mirties) iki 2005 metų, net 56-erius metus. Tai absoliutus visų dabartinių Europos monarchijų rekordas. Po Tailando karaliaus jis antrasis ilgiausiai valdęs monarchas. Per tuos 56-erius metus Luji Anri Maksans Bertranas Grimaldis (toks buvo mirusio valdovo vardas ir pavardė) sugebėjo jam atitekusį mažą žemės lopinėlį, kur buvo iš įvairių lošimų ir žuvų gaudymo pragyvendavęs neturtingas žvejų kaimelis, paversti pasauliniu turtingumu bei prabangos simboliu.

Renjė III, kilęs iš senos Genujos Grimaldžių giminės, nugyveno ilgą ir įdomų gyvenimą. Jis buvo asmeniškai pažįstamas su septyniais Prancūzijos prezidentais, penkiais popiežiais (ypač šiltai draugavo su Jonu Pauliumi II, Vatikanui skyrė daug lėšų) ir dar labiau

* siuzerenas (pranc. *suzerain*) – Vakarų Europoje feodalizmo laikais – stambus feodolas, senjoras (baronas, grafas, hercogas, kunigaikštis); vyriausiuoju siuzerenu paprastai buvo laikomas karalius.

pagarsėjo, kai vedė Holivudo kino žvaigždę Greisę Keli bei surinko 85 antikvarinių automobilių kolekciją, kuria žavėjosi ir tebesišavi daugelis. Renjė III tapo tarsi Monako simboliu. Pasak vieno apžvalgininko, jeigu kalbama apie Monaką, tai turima galvoje Renjė III, ir atvirksčiai. Kunigaikštis Renjė buvo labai prislėgtas žinios apie žmonos mirtį 1982 metais, ji žuvo, kai jos automobilis nuslydo nuo kelio ir nukrito nuo stataus skardžio. Jis niekuomet net neužsiminė, kad nori vesti antrą kartą. „Man jos vis dar trūksta. Tai buvo santuoka iš meilės“, – teigė Renjė 1999 metais.

Valdant Renjė III, buvo sustiprintas Monako suverenitetas, pripažinti kunigaikštystės teritoriniai vandenys ir oro erdvė. Monako kunigaikščio Renjė III mirtis sutapo su popiežiaus Jono Pauliaus II mirtimi, tad ji buvo paminėta gana tyliai ir kukliai.

Ar pagaliau ves princas Albertas II?

Renjė III sūnus Albertas II, paveldėjęs tėvo sostą, vertinamas nelabai gerai. Jis neva ne tik lengvabūdis, bet ir prastai rūpinasi valstybiniais reikalais. Kad ir ką kalbėtume, bet atsakomybė, užgriuvusi jo pečius – didelė. Pirmiausia – tai garbingai tęsti savo kelių dešimčių kartų Grimaldžių dinastijos tradicijas. Europoje penkiasdešimtmetis princas žinomesnis ne dėl politinių laimėjimų, o dėl meilės nuotykių ir gražių moterų kolekcionavimo. Albertas turėjo nemažai romanų su manekenėmis ir aktorėmis, tačiau iki šiol taip ir nevedė. Nors Albertas II turi du nesantuokinius vaikus, tik santuokoje gimęs vaikas gali tapti sosto įpėdiniu. Monakiečiai tikisi kuo greičiau sulaukti būsimo paveldėtojo ir kunigaikštį jau kelerius metus skatina vesti. Princo Alberto didžioji aistra – sportas. Jis svajoja tapti futbolo komandos žaidėju, 1985 metais dalyvavo automobilių ralyje Paryžius – Dakaras ir turi juodą dziudo diržą. Olimpinėse žaidynėse jis keturis kartus atstovavo Monako bobslėjaus komandai.

„Formulės – 1“ varžybos

Automobilių sporto mėgėjams šios šalies vardas siejasi su „Formulės-1“ trasa, kuri sudaryta iš Monte Karlo ir Kondamino gatvių. Tai viena seniausiai naudojamų trasų Formulės-1 istorijoje. Nuo 1950 m. čia rengiamos Monako „Grand Prix“ lenktynės, laikomos vienu iš pagrindinių „Formulės-1“ čempionato etapų ir Monake vadinamos „Formulės-1“ brangakmeniu. Palyginus su kitomis trasomis, galima teigti, kad Monako trasa viena iš saugiausių (per visą čempionato istoriją joje žuvo du pilotai).

Paminėsiu įdomesnius faktus. Trasos ilgis – 3,340 km, distancija – 260,520 km, ratų skaičius – 78, posūkių skaičius – 15. Šalyje kelioms savaitėms uždaromas eismas, kad darbininkai spėtų sudaryti trasas, o lenktynes stebėti patogiausia prabangiose jachtose prie trasos.

Monako „Grand Prix“ ir Monte Karlo ralis yra antrasis valstybės didžiulių pajamų šaltinis po kazino verslo. Automobilių sporto sostine Monakas tapo dar 1929 metais.

Aš pati nesu automobilių varžybų mėgėja, bet nuo šiol nutariau žiūrėti lenktynes, kai jos bus transliuojamos iš Monako. Man tai bus galimybė vėl pamatyti kokios nors žinomos vietos lopinėlių, pažįstamą gatvę ar pastatą.

Kunigaikščio rūmai. Monako katedra

Atėjusi prie kunigaikščio rūmų galėjau pamatyti rūmų sargybinius. Vienas karabinierius stovėjo pusiau uždaroje būdelėje, o kitas vis žygiavo kvadratais – niekaip negalėjau „pagauti“ jo nuotraukos. Užtai prie rūmų nufotografavau paminklą pirmajam Grimaldžiui, jis pavaizduotas su vienuolio pranciškono drabužiais. Šiame

senamiesčio pakraštyje dar aplankiau vieną nedidelę koplyčią ir Šv. Mikalojaus Romos katalikų katedrą, 1875–1884 m. ant senosios bažnyčios (1252 m.) pamatų ją pastatė architektas iš Paryžiaus Šarlis Lenormanas (Charles Lenormand). Ji neoromantinė, baltų plytų, apsupta palmių. Įžengus atsiveria didinga katedros erdvė, o kupole virš altoriaus tviska auksinė neobizantiška Marijos su kūdikiu mozaika. Tolėliau, už altoriaus, pusračiu išdėliotos baltos antkapių plokštės – čia palaidoti Monako kunigaikščiai (Albertas I, Renjė III) ir G. Keli. Jų atilsio vieta visuomet nuklota gėlių puokštėmis.

Greisė Keli – gyvoji legenda

Greisė Keli (Grace Kelly), nors jos nebėra tarp gyvųjų, Monake garbinama kaip Anglijoje princesė

Diana. Ji buvo viena garsiausių visų laikų Holivudo aktorių. 1956 metais jos vestuves su kunigaikščiu Renjė III per televiziją stebėjo net 30 mln. žmonių, miestą buvo apgulę reporteriai. Po vedybų kunigaikštis uždraudė garsiajai žmonai filmuotis kino juostose, bet leido scenoje viešai skaityti poeziją ir įgarsinti keletą dokumentinių filmų. Tačiau kūrybingoji moteris save atrado mecenuodama ir skatindama menus. Galbūt dėl to čia tiek skulptūrų ir galerijų. Princesė užsiėmė labdara, šalies žmonės ją mylėjo. Tačiau likimas tikriausiai buvo pavydus šiai charizmatiškai asmenybei. Būdama 52 metų, G. Keli kartu su dukra princese Stefanija (Stephanie) važiuo prabangiu roveriu ir, nesuvaldžiusi automobilio, nuriudėjo nuo skardžio. Ją iš nuolaužų išvadavo dar gyva, bet kitą dieną viena gražiausių pasaulio moterų mirė. Dukra stebuklingai išsigelbėjo, net nepatyrė rimtesnių sužalojimų.

Praėjusiais metais Monakas minėjo žuvusios kunigaikštienės Greisės Keli septyniasdešimtmetį. Ta proga buvo išleista pašto ženklų serija su jos atvaizdu. Iki šiol visame Monake po atviru dangumi veikia nuotraukų su įamžintomis kunigaikštienės gyvenimo akimirkomis paroda. Tokių stotelių su stendais įrengta apie 25, tad jauti, kad ši grožiu ir kitomis puikiomis savybėmis apdovanota moteris – tarsi gyvoji legenda. Stabtelėdavau prie tų stendų. Viename jų, prie viešbučio „Fairmont“, kuriame apsistojau, kunigaikštienė dalyvauja šio naujo pastato, buvusios geležinkelio stoties, atidaryme ir kerpa juostą. Prie miesto katedros puikuojasi jos vestuvių su Monako kunigaikščiu nuotrauka, prie Okeanografijos muziejaus – princesė lankosi berniukų gimnazijoje ir t.t.

Monte Karlo kazino

Pasaulinę šlovę Monakas pelnė garsiuoju Monte Karlo kazino. Tai seniausia tokio pobūdžio įstaiga Europoje. Kazino buvo įkurtas užpraeito amžiaus viduryje. Kunigaikštienė Karolina nusprendė atidaryti kazino, nes tuo metu Prancūzijoje šis verslas buvo draudžiamas, todėl Monako kunigaikščiai, puikiai žinodami prancūzų azartą, nusprendė pasinaudoti tuo draudimu ir praturtėti. Po to, kai garsusis milijardierių Rotšildų klanas į šį verslą investavo daug milijonų, kazino tapo pagrindiniu Monako klestėjimo šaltiniu. Jau XX a. pradžioje Monte Karlo kazino atnešdavo net 95 procentus visų kunigaikštystės pajamų.

Vieni informaciniai leidiniai skelbia, kad įėjimas į kazino nemokamas, kiti – kad mokėti reikia (10 eurų). Aš taip pat pasišoviau apžiūrėti garsųjį kazino. Bet manęs sargyba neįleido, per daug neaiškindama dėl ko. Vėliau sužinojau, kad salės remontuojamos. Kaip atrodo kazino, galėjau pamatyti ir savo viešbutyje. Jis reklamuojamas kaip vienas amerikietiškausių lošimo namų. Ten

fotografuoti draudžiama, todėl įėjau šiaip apsižvalgyti. Mačiau daug azarto apimtų bobučių ir senelių, spaudinėjančių blyksinčius aparatus. Pabuvau kelias minutes ir pasijaučiau lyg kine, nes iki šiol tokius vaizdus buvau mačiusi tik filmuose.

Princo Alberto I gyvenimo aistra

Monako Kunigaikštystės princas Albertas I (1848 – 1922 m.) dėl pomėgių, susijusių su jūra, jūreiviškos gyvensenos ir jūrų tyrimų mecenavimo Europos okeanografijos istorijoje žinomas kaip „princas jūreivis“. Savo gyvenimą, talentus ir turtus jis paskyrė jūros gelmėms pažinti. Ilgesnių kelionių metu šalį valdė per radiją, o tikrąsias rūmų ir šalies valdymo pareigas perduodavo žmonai ir valstybės patarėjams. Nuo 22 metų princas Albertas I pradėjo savarankiškai studijuoti okeanografijos mokslų pagrindus. Jis domėjosi karine laivyba, giliavandeniais vandenynų tyrimais, sudarė ne vieną vakarinio Atlanto kranto žemėlapi, pritaikė tam tikrų tolumojo plaukiojimo naujovių ir kt. Šaliai siekdamas gerovės, iš viso pasaulio į Monako Kunigaikštystę pritraukė pinigų verslininkų, skatino ūkininkų ir vertybinių popierių bendrovių steigimąsi, plėtojo turizmo ir pramogų verslą. Didelės pajamos 1886 – 1915 m. leido surengti tolimų jūros kelionių (daugiau nei 30). Šioms kelionėms princas pasistatydino naujausių tiriamųjų laivų. Princas Albertas I okeanografijos mokslui padovanojo gražiausią pasaulyje jūros gelmių tyrimų Okeanografijos muziejų, jis – akvariumas.

Okeanografijos muziejus

Prieš išvykdamą turėjau dar keletą laisvų valandėlių, tad kovo 10 d. nusprendžiau važiuoti į okeanografijos muziejų. Sumokėjau 13 eurų, nors 50 proc. nuolaidos (apie ją buvo parašyta) dėl neįgalumo man nepritaikė: kasininkas nesileido į šnekas ir apsimetė nesuprantaš, kas parašyta mano pažymėjime. Labai skubėjau, todėl nebesiderėjau.

Šiomet šiam muziejui sukanka 100 metų (kunigaikštis Albertas I jį įkūrė 1910 metais). Kai kurios salės dėl artėjančio jubiliejaus buvo remontuojamos, tačiau ir per pastolius išžiūrėjau jūros ežių formų šviestuvus, jūros motyvais išpuoštas grindų mozaikas.

Muziejaus žemutinė dalis – tai akvariumas, atidarytas 1931 metais. Dabar jame yra 4000 rūšių jūros augalų ir gyvūnų. Kai kurios žuvys labai ryškios, spalvingos ir neįtikėtinų formų – tiesiog akyse skleidžiasi beribė gamtos fantazija. Muziejaus lankytojai gali pamatyti ir milžinišką jūros organizmą, senų laivų, jūrų įrangos kolekciją. Čia supažindinama su Viduržemio jūros gyvūnija, augmenija, laivybos ir navigacijos bei povandeninių tyrimų praeitimi.

Viena salė antrajame aukšte skirta princo Alberto I ekspedicijoms ir tyrimams, veikia nuolatine nuotraukų ir eksponatų paroda, kelionių po jūras mokslinė ir laivybos įranga. Mane pribloškė Alberto I darbštumas. Aš maniau: jei jau esi princas – tave lepina kas tik išmano: aprenčia, masažuoja, pavalgydina ir t.t., o kai būtina, visas išpuoštas pasirodai visuomenėje. Albertas I suorganizavo apie 60 ekspedicijų, parašė daug mokslinių knygų. XX a. pradžioje dar nebuvo daug techninių galimybių, fotoaparatai. Jis vežėsi dailininką, kuris nupiešdavo kiekvieną jūros gyvį ar augalą. Su juo buvo asmeninis gydytojas, kuris taip pat jam labai padėdavo. Prie vieno stendo perskaičiau mane apstulbinusią istoriją. Vienas jūreivis susirgo jūros liga ir išvėmė banginio mėšą. Princas džiūgavo vėmaluose radęs jam reikalingos medžiagos pavyzdį...

Ketvirtos kartos Monako princo Alberto I palikuonis, vaikaitis princas Albertas II 2005–2006 m. pakartojo prosenelio žygį į šiaurės vandenį. 2006 m. lėktuvu jis pasiekė Šiaurės ašigalį ir ten išmeigė Monako vėliavą. Albertas II taip pat įsteigė fondą „Šiaurės gamtos tyrimai ir apsauga“.

Muziejaus pastatas taip pat gana įspūdingas. Jis kabo beveik ant uolos krašto tarsi koks kregždžių lizdas. Net aikteli iš nuostabos, kaip jis nenugarma žemyn. Įspūdingas statinys 1886 m. pradėtas konstruoti parke ant stataus 84,5 m skardžio. Jam prireikė 100 000 smiltainio blokų. Muziejaus priekį įvairiomis skulptūromis išpuošė garsiausi Prancūzijos skulptoriai. Nuo statinio vaizdas atsiveria tiesiai į Viduržemio jūrą, o

nuo keturių aukštų pastato stogo galima apžiūrėti visą pietinę Monako Kunigaikštystės dalį.

Baigiamasis žodis

Objektus, kuriuos paminėjau savo „turistiniame“ straipsnyje, galima apžiūrėti arba „apibėgti“ per vieną dieną. Monake dažniausiai lankosi po Pietų Prancūziją keliaujantys turistai. Nesidomėjau, ar čia yra pigių nakvynės namų tipo viešbučių. Kai kurie suvažiavimo dalyviai gyveno Nicos viešbučiuose – iš jų atvykdavo į suvažiavimo renginius. Pati gyvenau poniškai – miesto centre. „Fairmont“ viešbučio darbuotojai bei patarnautojai mane vadino „Madam Nemanyte“. Dar ilgai regėjau matytus vaizdus, net atsisveikinusi su Monaku – baltuoju paukščiu tarp dangaus ir žemės...

Iškilmingos meno projekto baigtuvės

Zina Samsanavičiūtė

Jau penktus metus tęsiasi mūsų klubo draugystė su Vilniaus dailės akademijos Tekstilės katedros studentais. Kaip jau rašėme, 2005 metais įgyvendinome bendrą projektą, mokėmės kamštinio kilimo paslapčių, 2007 m. – projektą „Rūbai į sveikatą“, 2009 m. pavasarį – „Pavasario žiedų“ projektą. Šiais metais kovo 31 d. organizatoriai nustebino nauju renginiu, skirtu projektų baigtuvėms, jos vyko Nacionalinės dailės galerijos edukacijos (mokymo) skyriaus patalpose. Šįkart, be mūsų klubo narių, o jų susirinko net šešiolika, dalyvavo ir Vilniaus miesto psichikos sveikatos centro (Vasaros g. 5) psichosocialinės reabilitacijos skyriaus darbuotojai ir šio skyriaus pacientai.

Maniau, kad projektų baigtuvėse sakys kokias nors apibendrinamąsias kalbas, gal parodys kokių nors filmų apie projektus. Bet iš pradžių visiems vėl teko padirbėti. Kadangi baigiamasis susitikimas buvo skirtas pavasarinėms gėlėms, buvo paruošti moliniai gėlių

vazonėliai ir kitos priemonės, skirtos dekupažui. Su dekupažo taisyklėmis mes jau buvome susipažinę ir jį taikėme praeitų metų pavasarį savo klube. Dekupažas – tai iš prancūzų kalbos kilęs žodis „decouper“, reiškiantis „iškirpti“, kai dekoruojamas daiktas apklijuojamas popieriaus iškarpomis su paveikslėliais ir padengiamas laku. Lakas paslepia iškilus popieriaus kraštus, o galutinis rezultatas panašus į tapybą. Taigi pirmiausiai visi kruopščiai karpėme iš popierinių servetėlių gėleles, ornamentus, klijavome juos ant vazonėlių, padėjėjai studentai juos greitai džiovintuvais sausindavo, o po to taip paruoštus vazonėlius dar lakavome.

Baigus dekupažo pratybas, edukacijos skyriaus darbuotojos surengė trumpą Nacionalinės dailės galerijos ekspozicijos apžiūrą, susijusią su renginio tema, gėlėmis ir gamtos vaizdais. Galerijoje yra vienuolika nuolatinės ekspozicijos salių ir viena keičiamųjų darbų patalpa. Greitosiomis viską apžiūrėjome. Gidės parodė darbus, pradedant natūralistiniais A. Žmuidzinavičiaus gamtos peizažais, natūralistiniais kitų autorių gėlių natiurmortais, baigiant modernistiniais B. Žilytės grafikos darbais.

Visiems dalyviams susėdus prie stalo edukacijos skyriuje, Tekstilės katedros vedėja Eglė Ganda Bogdaniene pasiūlė minčių gijų žaidimą. Paleidus per rankas tris siūlų kamuolius, kiekvienam, gavusiam kamuolį, teko pakalbėti apie renginį, jo paties požiūrį į meno terapiją, apie anksčiau organizuotus projektus. Visi

buvo patenkinti renginio suorganizavimu, sakė, kad menas ir kūryba gerina sveikatą.

Po šio aptarimo visi valgėme didžiulį tortą. Dalyviams padovanojo jų išdekoruotus vazonėlius su pražyduisiais hiacintais.

Visi norintieji dar buvo pakviesti paklausti trumpo pranešimo apie meno terapiją. Pranešimą skaitė visų mūsų projektų bendraautorė, VšĮ „Psichikos sveikatos iniciatyvos“ direktorė N. Goštautaitė Midttun. Pranešimą ji pavadino „Meno terapijos laboratorija“. N. Goštautaitė Midttun meno terapiją apibrėžė kaip sveikatos tikslų siekimą, pasitelkiant ir ugdant kūrybą. Meno terapija – tai profesionalių menininkų, sveikatos paslaugų specialistų (gydytojų, psichologų, slaugytojų, socialinių darbuotojų) ir pacientų bendradarbiavimas. Jų bendravimas praturtina ir keičia tiek ligos patyrimą ir išgyvenimą, tiek praturtina žinias apie ligą ir sveikatą. Kodėl laboratorija? Lietuvoje ir pasaulyje trūksta vieningos meno terapijos sampratos ir kvalifikuotų specialistų. Geriausią atsakymą dar reikia rasti – taigi būtini eksperimentai, diskusijos, tyrimai, – teigė pranešėja. Toliau pranešėja pademonstravo skaidres su vaizdais iš visų jau minėtų klubo ir Tekstilės katedros studentų bendrų meno projektų, trumpai pacitavo dalyvavusių projektuose klubo narių žodžius apie pojūčius, išgyventus kuriant, ir kaip jie įvertino kūrybos rezultatus.

Vilnius – Mančesteris – Rydštatas arba Kaip klubas „13 ir Ko“ buvo garsinamas Europoje

Danguolė Regina Survilaitė

Ši pavasarį du kartus teko pristatinėti mūsų klubą užsienio šalyse – kalbėti apie klubo veiklą meno terapijos srityje. Dalyvavimą renginiuose apmokėjo mano darbovietė – Respublikinė Vilniaus psichiatrijos ligoninė (RVPL). Mūsų klubas pakankamai daug yra nuveikęs įvairiose srityse; psichikos ligonių menas ir meno terapija – viena iš prioritetinių veiklų, tad nesunkiai galima apie tai paruošti pranešimus ir apie mūsų veiklą pasakoti ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje. Kitas reikalas, kad klubas neturi lėšų, kurios leistų didesniajam jo narių skaičiui tai daryti. Štai dabar ir aktuali tampa Sauliaus Pečiulio kažkada pasakyta mintis, kad man klubas naudingas tuo, kad dėl jo galiu visur važinėti. Tai tiesa. Bet galiu save nuraminti bent tuo, kad važinėju dėl savo organizuojamos klubo veiklos, o ne dėl išrašomų receptų skaičiaus... O važinėti į konferencijas tikrai galėčiau dėl rašomų straipsnių ir pranešimų (ne tik apie klubo veiklą), kuriuos galėčiau skaityti užsienyje.

Per daug nesiplėsdama į bendrojo pobūdžio ar turistinius išpūdžius (vis dėlto mūsų žurnalas – ne kelionių), trumpai papasakosiu apie tuos du renginius.

I. Mančesteris, Jungtinė Karalystė

Balandžio 14 – 16 d. Mančesteryje vyko 18-oji Sveikatą stiprinančių ligoninių (SSL) konferencija „Stengiantis nugalėti sveikatos priežiūros skirtumų priežastis ir padarinius: sveikatos tarnybų pagalba ir SSL tinklas“. Šiose konferencijose nuo 2001 m., kai mūsų ligoninė išitraukė į tarptautinį SSL tinklą, dalyvauju kasmet. Apie konferencijas nuolat rašiau „Klubo žiniuose“. Beveik kasmet konferencijose pristatau plakatus, nuo 2007 m. (konferencijos Palangoje) skaitau pranešimus anglų kalba. Tiesą sakant, ir SSL veikloje dalyvauju kaip projektų vadovė, pateikiu jau antrą projektą apie klubo veiklą (projektas paprastai trunka 5 m.). Antrasis mano vadovaujamas projektas prasidėjo 2007 m. ir vadinasi „Psichikos sutrikimų patyrę asmenys – prieš jų stigmą ir diskriminavimą“. SSL šių projektų nefinansuoja, projektuose dažniausiai pasakojame apie savo veiklą, kurią vykdome ir be Sveikatą stiprinančių ligoninių judėjimo. 2008 m. Berlyne skaičiau pranešimą apie mūsų klubo vykdytą psichikos ligonių stigmos tyrimą, 2009 m. Kretoje – apie psichikos ligonių meną kaip veiksmingą faktorių siekiant kovoti su stigma, o Mančesterio konferencijai paruošiau pranešimą apie bendrus mūsų

D. Survilaitė ir F. Mickienė.

Vilniaus dailės akademijos Tekstilės katedros ir VšĮ „Psichikos sveikatos iniciatyva“ vykdomus tarpdisciplininius meno projektus (apie juos galėjote pasiskaityti „Klubo žinių“ ankstesniuose numeriuose, o šiame Zina rašo apie vieno iš projektų baigimą).

Šioje 18-je konferencijoje iš RVPL, be manęs, dalyvavo socialinio skyriaus vedėjos pavaduotoja Fausta Mickienė. Paprastai dalyvavimas konferencijose reikalauja nemažai išlaidų – brangus dalyvio mokestis, kelionė, viešbutis, komandiruočių pinigai – todėl siunčiami tik keli žmonės (šiais krizės laikais taupymas ypač aktualus). Į pramoninį vidurio Anglijos miestą niekas labai ir nesiveržė – kas kita, kai už dviejų metų SSL konferencija vyks Taivanyje – tada norinčių bus labai daug. Todėl jau dabar galima pradėti taupyti pinigus, jei kils ypatingas noras vykti, o ligoninė siūsti negalės ar parinks kitą, vertesnę asmenį.

Nenorėjusieji vykti į Mančesterį pasirodė labai teisūs – mat dėl balandžio 15 d. Islandijoje išsiveržusio vulkano sutriko lėktuvų skrydžiai mažiausiai savaitei, tad vienaip ar kitaip grįžti iš konferencijos buvo sunku visiems konferencijos dalyviams. Nieko nesigailiu – kiekviena patirtis naudinga, o kiekvienas naujas pamatytas miestas ar šalis praturtina naujais išpūdžiais.

Išvykome diena anksčiau – balandžio 13-ąją, tad galėjome visą dieną žvalgytis po Mančesterį. Visai atsitiktinai iš anksto pasirinkome neblogą viešbutį *The Palace Hotel* – ne tik dėl to, kad jis įdomus savo raudonų plytų pastatu, statytu 1893 – 1903 m. pagal Viktorijos epochos stilių, su išpūdingu bokštu ir laikrodžiu jame, Art Deco* ir Art Nouveau** stiliaus puošmenomis, bet,

ir kaip vėliau paaiškėjo, šiame viešbutyje vyko baigiamasis konferencijos pokylis, tad mums su Fausta niekur nereikėjo eiti. Tame viešbutyje gyveno ir daugiau konferencijos dalyvių – tarp jų ir delegacija iš Kauno universitetinių klinikų su Lietuvos tinklo vadove Irena Misevičiene. Viešbutį greitai pasiekėme traukiniu (buvau viską susižinojusi iš anksto), jis buvo visai prieš Oksfordo geležinkelio stotį. Beje, kambarį teko keisti net tris kartus, kol gavome tokį, kuris atitiko mūsų lūkesčius – buvo didelis ir prašmatnus (pirmasis buvo rūsyje, priplėkęs, o langai – sandariai uždaryti). Viešbutis labai didelis ir gana klaidus – daug korpusų, fligelių su įvairiausiais pavadinimais, į kuriuos patenkama skirtingais liftais. Kol susigaudėme – praėjo šiek tiek laiko. Kaip vėliau perskaičiau – pastatas buvo skirtas 1910 m. įkurtai draudimo kompanijai, architektas – Alfredas Voterhauzas (Alfred Waterhouse).

Konferencija nebuvo nei labai įdomi, nei labai gausi dalyvių. Į ją susirinko apie 500 žmonių (atrodė daug mažiau), iš Lietuvos buvo 13, nors ne visi buvo sąrašuose. Gausiausios delegacijos buvo iš Jungtinės karalystės – 135, Italijos – 62, Taivano – 56, Suomijos – 20, Norvegijos – 19, Singapūro – 18, Kanados – 17, Švedijos – 15; o iš Lenkijos buvo tik 3 žmonės, iš Estijos – 5. Lietuviai pateikė du žodinius pranešimus ir šešis stendinius (F. Mickienė pristatė stendinį pranešimą apie RVPL teikiamų paslaugų kokybės vertinimą specialistų požiūriu). Konferencija vyko Mančesterio

universitete, o universitetų čia ne vienas. Pirmasis universitetas Mančesteryje įkurtas 1824 metais, o konferencija vyko naujame pastate iš stiklo ir plieno. Atrodo, SSL judėjimas jau išsikvepia, nes visose konferencijose kalbama apie tą patį: pacientų ir darbuotojų pasitenkinimą įstaigų paslaugų kokybe, darbuotojų darbo sąlygomis, lignonines be tabako ir t. t. Labai populiarūs pranešimai apie įvairias apklausas. Pranešimų apie psichiatriją buvo nedaug, jie buvo skaitomi dviejose sekcijose, ir ko nors įdomiau išgirsti neteko. Pirmoji psichiatrijos sekcija buvo skirta vaikų psichikos sutrikimams. Viena pranešėja pasakojo apie 4 m. trukmės studijų ciklą įvairiose šalyse. Įvairiais klausimynais buvo tiriama 11, 13 ir 15 m. vaikų sveikata ir jų gyvenimo sąlygos. Ir, kaip paprastai, nuolat tenka girdėti apie Lietuvą – Lietuvos vaikai (dažniau merginos) priklauso vieniems iš labiausiai nepatenkintų savo gyvenimu asmenų. Psichologė iš Vokietijos pasakojo apie savo šalies vaikų psichikos sveikatą – pasirodo, 12% vaikų turi psichikos sutrikimų, iš 1000 vaikų 50-čiai

* Art Deco – tai 7-ame XX amžiaus dešimtmetyje Prancūzijoje atsiradęs terminas, taikomas moderniajai dailei ir architektūrai, sukurtai tarp dviejų pasaulinių karų (3–4 dešimtmečiais).

** Art Nouveau [art nuvo] (pranc.) – naujasis menas arba secesinė architektūra: architektūros kryptis, gyvavusi 1895–1914 m., daugiausia sukurta iki 1905 m.

nustatoma depresija. Aš skaičiau pranešimą paskutine dieną. Klausytojų buvo keletas, iš esmės tik autoriai ir juos palaikantieji, o ir tie patys skubėjo namo, atsižvelgiant į susidariusias aplinkybes (italai paskaitė savo pranešimą ir paskubėjo išeiti, nes atšaukus skrydžius visa italų delegacija išsinuomojo autobusą grįžti namo).

Beje, Mančesteryje yra 23 ligoninės (gyventojų yra mažiau nei Vilniuje, o mes nuolat girdime, kad Lietuvoje perdaug ligoninių!).

Buvo įdomu stebėti gausią Taivano delegaciją – visi nedidelio ūgio, smulkaus sudėjimo taivaniečiai būdavo apsirengę vienodais tamsiais kostiumais (moterys vienodomis šukuosenomis, net su vienodais kaspinais plaukuose), o pasibaigus konferencijos posėdžiams, susirikiuodavo po du ir, gavę komandą, tvarkinga eile kartu eidavo į viešbutį. Iš pradžių maniau, kad jie taip elgiasi tyčia, dėl juoko, bet vėliau supratau, kad jiems kitaip elgtis, matyt, negalima. Paklausti, kaip jie tikisi grįžti atgal, sakė, kad jie meldžiasi, kad būtų atnaujinti skrydžiai. Beje, skaitydama pranešimą viena taivanietė pasakojo, kad personalui daugiaaukščiame ligoninės pastate neleidžiama naudotis liftu – visi turi kopti pėsčiomis net į 15-ąjį aukštą.

Mančesteris

Apie Mančesterį buvau girdėjusi tik tiek, kad čia yra garsi futbolo komanda *Manchester United*, o iš mokyklos laikų šis miestas man asocijavosi su manufaktūromis* (nelabai prisimini, ką tai reiškia – kažkas apie medžiagas).

Šiame šiaurės vakarų Anglijos mieste gyvena apie 500 tūkst. gyventojų, o Didžiajame Mančesteryje (su priemiesčiais) – apie 2,5 mln. Mančesterį 79 m. po Kr. įkūrė generolo Agrikolos vadovaujami romėnų kareiviai. Tai buvo romėnų gynybinė tvirtovė *Mamucium*, pastatyta ant smiltainio uolos, stūksančios virš kelio tarp Česterio ir Jorko, netoli Medloko ir Irvelo upių santakos. Manoma, kad pavadinimas *Mamucium* yra sulotynintas keltų žodis (galbūt reiškiantis „kalvą, panašią į krūtį“, iš lot. *mamm* – krūtis), pridėjus senovės anglų žodį *ceaster* – miestas, kuris kilęs iš lotynų kalbos žodžio *castra* – stovykla. Pagal kitą teoriją, pavadinimas kilęs iš britų keltų žodžio *mamma* – motina (turėta omenyje Medloko upės deivė). Airių gėlų (viena iš keltų kalbų atmainų) kalba žodis *mam* reiškia „moters krūtis“, o Velso kalba – „motina“. Romėnų valdymas Mančesteryje tęsėsi iki trečiojo šimtmečio. Pasitraukus romėnams, pilies akmenys buvo grobstomi ir naudojami statyboms. Viduramžiais griuvėsiai buvo vadinami „Pilimi laukuose“ (angl. *castle in the field*). Dabar Mančesteryje išlikęs *Castlefield* rajonas. Iš viduramžių architektūros išlikusi Katedra, statyta 1215

m. (joje lankėmės), su keliomis išpūdingomis detalėmis (grojančių angelų skulptūromis, iš medžio išdrožinėtais suolais su gyvūnų bareljefais).

Kaip audinių pramonės miestas Mančesteris pradėjo vystytis 14-ame amžiuje, o suklestėjo 19-ame, kai sparčiai buvo statomos gamyklos, kasami kanalai, tiesiami geležinkeliai. Drėgnas klimatas (dvi upės, kanalų tinklas) tiko medvilnės ir vilnos apdorojimui. Karalienės Viktorijos (1819-1901 m.) epochos metu miestas buvo vadinamas *Cottonopolis* (medvilnės miestas), o Australijoje, Naujojoje Zelandijoje ir Afrikoje „mančesteriu“ imta vadinti lininius audinius, skirtus namų ūkiui – tai paklodės, pagalvių užvalkalai, rankšluosčiai.

Iš Mančesterio kilo daug garsių žmonių, pavyzdžiui, rašytoja Šarlotė Brontė (1816–1855 m.), žymiausia jos knyga – „Džeinė Eir“ (1847 m.). Užaugusi šešių vaikų šeimoje, iš kurių trys seserys tapo rašytojomis, ji mirė anksti nuo tuberkuliozės. Džonas Daltonas (1766–1844 m.) – žymus chemikas ir gydytojas, žinomas ne tik dėl atomo teorijos, dujų savybių tyrimų, bet įėjęs į medicinos istoriją kaip spalvinio aklumo reiškinio atradėjas (nuo jo pavardės kilo pavadinimas „daltonizmas“, šiuo sutrikimu sirgo jis pats ir jo brolis). Mančesterio akademijoje Daltonas dėstė matematiką ir gamtos filosofiją. Mančesteryje gyveno žymus šių laikų rašytojas, kompozitorius ir kritikas Entonis Berdžesas (Anthony Burgess) (1917–1993 m.), 1999 m. lietuvių kalba išleista jo knyga „Prisukamas apelsinas“. Šį romaną ypač išgarsino 1971 m. pagal jį sukurtas Stenlio Kubriko filmas.

Mančesteris buvo svarbus marksizmo raidai. Jame didžią savo gyvenimo dalį nugyveno Fridrichas Engelsas ir parašė garsų darbą apie Anglijos darbininkų klasės sąlygas. Karlas Maksas lankėsi Mančesteryje ir buvo susitikęs su Engelsu. 1868 m. čia įvyko Pirmasis profesinių sąjungų kongresas. Mančesteryje kilo moterų sufražisčių* judėjimas. Čia gyveno ir veikė Emelina Penkharst (Emmeline Pankhurst) (1858–1938 m.), kovotojų už moterų teises judėjimo lyderė.

Mančesterio universitete buvo atlikti reikšmingi atomo struktūros tyrimai, už kuriuos 1908 m. Ernestas Rezerfordas gavo Nobelio premiją. 1948 m. Frederikas Viljamsas (*Frederic Calland Williams*) ir Tomas Kilbernas (*Tom Kilburn*) čia pagamino pirmąjį pasaulyje „tikrą“ kompiuterį, galintį iškart vykdyti įvairias programas (kompiuterio parengimas kitai programai iki tol trukdavo net keletą dienų).

Kuo man patiko Mančesteris – kad pakankamai švaru, bent jau nemačiau prirašintų sienų kaip pas mus; kad apsilankymas visuose muziejuose nemokamas (aplinkėme Mančesterio meno galeriją, universiteto

* manufaktūra – (lot. *manufactura* – „rankų darbas“) – įmonė, kurioje vyrauja rankų darbas ir darbo pasidalijimas, kai atskirus produkcijos gamybos etapus atlieka darbuotojai, besispecializuojantys atskiruose darbo baruose.

** sufražistės (angl. *suffrage* – teisė balsuoti) – kovotojos už moterų teises.

muziejų, Džono Railando (The John Rylands) biblioteka); kad muziejuose yra daug vaikams ir moksleiviams skirtų programų (galima daug ką liesti, tikrinti savo žinias specialiuose įrenginiuose, atsispausdinti knygą ir pan.); kad muziejuose populiarūs atsiliepiamų atvirukai (norintieji gali atsakyti į klausimus, kuo jiems įsimintinas Mančesteris, kuo gyventojai savo mieste didžiuojasi ar nepatenkinti); kad po miestą važinėja nemokami autobusai (trys hop on hop off* linijos, daugiausia skirtos turistams, bet autobusais naudojasi ir vietiniai gyventojai); kad yra daug parkų, o pievose auginamos pavienės gėlės (tulpės ir narcizai). Atvykus nebuvo labai šilta, ir mus nustebino vasariškai apsirengę žmonės (pusplikiai ir basomis kojomis, kai mes dar vaikščiojome su striukėmis, šalikais ir pirštinėmis).

Aišku, įdomiausias išgyvenimas – atidėti skrydžiai. Dėl jų į Lietuvą sugrįžome dviem paromis vėliau. Mes turėjome išvykti sekmadienį, po konferencijos Mančesteryje praleidę vieną laisvą dieną. Dėl to mums neteko papildomai mokėti už viešbutį, kaip kitiems (viešbučių kainos staigiai pašoko). Kad sugrįžtume namo, mus išgelbėjo sena draugė, Šiaulių apskrities ligoninės onkologijos klinikos vadovė Rasa Rezgienė, kuri susiskambino su giminėmis ir užsakė mikroautobusą, vežiojantį keleivius į Angliją ir atgal. Taigi atgal važiovome dvi naktis ir dieną. Plaukėme keltu per Lamanšą, pravažiavome Prancūziją, Belgiją, Vokietiją, Lenkiją (mažai šiuos kraštus ir matėme, tik degalines, kur gėrėme kavą).

II. Rydštatas, Vokietija

Gegužės 19 – 25 d. praleidau Vokietijoje, lankiausi Rydštato psichiatrijos ligoninėje, kur buvo atidaryta klubo „13 ir Ko“ narių paveikslų paroda ir skaičiau pranešimą apie psichikos ligonių piešinius. Atvežti parodą dar pernai Kretoje manęs prašė Rydštato psichiatrijos ligoninės medicinos direktorius Hartmutas Bergeris, SSL psichiatrijos tinklo vadovas. Kaip tik pasitaikė puiki proga, kadangi 30 Tauragės apskrities Vokietijos bičiulių draugijos narių vyko į Rydštata draugiškam vizitui. Tauragėje ši draugija įsikūrė maždaug prieš 20 metų, jos sumanytojas ir įkūrėjas buvo iš Tauragės kilęs psichiatras Leonas Gudelis, su kuriuo man teko dirbti RVPL. Tauragė ir Rydštatas – miestai partneriai, apie tai byloja standai juose. Jau apie 16 metų kasmet susitinka draugijos nariai: vienais metais Vokietijoje, kitais – Lietuvoje. Kaip tik pataikiau į tokią kelionę. Tauragės ligoninės darbuotojai (jų Tauragės delegacijoje buvo daugiau kaip 10) maloniai kvietė mane vykti kartu su jais autobusu (kelionė truko dvi paras pirmyn ir dvi atgal), tačiau grįždama iš Mančesterio jau buvau autobuse praleidusi pusantros

paros, todėl atsisakiau (RVPL sutiko apmokėti kelionę lėktuvu). Tauragiškiai nuvežė 21 mūsų paveikslą, paveikslus labai kruopščiai supakavo Vladimiras ir Gediminas (tiesa, vieno paveikslu stiklas sudužo, bet vokiečiai patys jį pakeitė). Mūsų klubo paveiksłai buvo iškabinti ligoninės salėje. Taip pat iš Tauragės buvo eksponuojamos meninės fotografijos bei keli pacientų paveiksłai.

Tauragiškiai daugiausia gyveno vokiečių šeimose, tik kai kurie ligoninės darbuotojai ir aš – Rydštato psichiatrijos ligoninėje. Jautėmės laisviau, kadangi nebuvo priklausomi nuo šeiminkų. Buvome maitinami ligoninės kavinėje.

Taigi prisidėjau prie tauragiškių delegacijos gegužės 20 d. Prieš tai jie jau visą dieną buvo priimami oficialių Rydštato vadovų ir apsilankė Gross Gerou apskrities ligoninėje.

Rydštato psichiatrijos ligoninėje jau esu buvusi 1996 metais, kai kartu su skyriaus vyr. seserimi Nijole dalyvavome Lenkijos ir Vokietijos psichiatrų draugijos suvažiavime. Tada lankėmės viename ligoninės skyriuje (beje, 13-me, kaip ir tuometinis mano vadovaujamas) ir ligoninės muziejuje. Ligoninė įkurta daugiau kaip prieš 450 metų (1533 m.) ir garsi savo muziejumi. Norėjau dar kartą jame apsilankyti, daug nufotografuoti.

Muziejus užima 4 sales. Jame eksponuojama senoji medicinos įranga, knygos, yra daug ligoninės

* hop on hop off – turistiniai miesto apžvalgos autobusai, kai galima bet kurioje stotelėje išlipti ir vėl įlipti.

inventoriaus, ligonių ir personalo buities daiktų: indų, baldų, net senos durys ir ligoninės išdo skrynia. Tačiau įdomiausias senosios ligonių tramdomo priemonės (tramdomosios kėdės, lovos, sukamieji ratai, galūnių įtvarai, ligonių ir personalo drabužiai, tramdomieji marškiniai). Muziejus įtrauktas į lankytinų rajono objektų sąrašą, išleisti keli lankstinukai.

Kartu su tauragiškiais, kuriuos Vokietijoje svetingai priiminėjo čia įsikūrusi Lietuvos bičiulių draugija, teko dalyvauti vokiečių surengtose ekskursijose (apsilankėme pusbrangių akmenų šlifavimo dirbtuvėje kalnuose, vyninėje Mozelio upės slėnyje, makaronų fabrike). Matėme keletą simpatiškų nedidelių miestelių, tik atidžiau po juos pasižvalgyti nebuvo laiko. Paskutiniašias dvi dienas svečių laisvalaikiu turėjo pasirūpinti šeimnininkai. Mus, gyvenusius ligoninėje, po Frankfurtą prie Maino (Rytų Vokietijoje yra Frankfurtas prie Oderio) vedžiojo pats medicinos direktorius H. Bergeris. Kilome į dangoraižį, pietavome vokiškoje kavinėje, plaukiojome Maino upe, lankėmės Sekminių mugėje.

Šeštadienį ligoninėje vyko konferencija. Dalyvių buvo nedaug, apie 20. Man pirmai teko garbė skaityti pranešimą apie psichikos ligonių meną. Skaidrėse rodžiau savo ligonių ir klubo narių piešinius, juos nagrinėdama daugiausia rėmiausi vokiečių psichiatrų literatūra. Apie Tauragės ligoninę pasakojo jos direktorius Irmantas Mockus, apie psichiatrijos skyrių – psichiatras Andrius

Hartmutas Bergeris su straipsnio autore.

Kačergis. Mes skaitėme pranešimus lietuviškai, juos vertė Tauragės ligoninės ekonomistė Regina Gudjonienė. Rydštato ligoninės medicinos direktorius H. Bergeris papasakojo apie savo ligoninę. Ją 1533 m. įkūrė kunigaikštis Filipas (1504-1567 m.), todėl ligoninė seniau buvo vadinama Filipino ligonine (Phillipshospital). Kunigaikštis Filipas Darmštate pastatė pilį, joje dabar veikia universitetas. Filipas sudarė teisinius psichiatrijos pagrindus. Iš tų laikų pastatų Rydštato ligoninėje išliko tik bažnyčia, kurioje vyksta mišios (buvau užsukusi, pacientų buvo tik keli, pastorius su kiekvienu pasisveikino, paduodamas ranką). Pirmasis psichiatras, dirbęs ligoninėje, buvo Liudvigas Francas Amelungas. 1904 m. ligoninėje pastatyta naujų pastatų, jų išlikę iki šiol. H. Bergeris paminėjo ir skaudų ligoninės istorijos epizodą – 1941-09-01 600 ligoninės pacientų buvo išvežti į koncentracijos stovyklą Hadamare ir sunaikinti. Šiam įvykiui paminėti tuoj už ligoninės vartų stovi paminklas. 1975 m. Vokietijoje prasidėjo psichiatrijos reforma. Psichiatrijos lovų skaičius nuosekliai buvo mažinamas (1975 m. jų buvo 1216, 2007 m. – 427, o šiuo metu – 189). Daugiau kaip pusė ligonių buvo iškelti į specialius butus. Buvo sukurti 8 ambulatoriniai centrai, įkurtos 4 dirbtuvės pacientams, 252 bendrabučių vietos. Vidutinis gydymosi laikas ligoninėje 2007 m. buvo 122 dienos, o dabar – 23 (panašiai kaip ir pas mus). Dabar ligoninėje nėra ilgai sergančių pacientų (seniau vadintų „chronikais“). Tiesą sakant, mačiau jų keletą ligoninės teritorijoje: rėkaujančių, sukaustytų judesių, su nutįsusiomis seilėmis, pamaniau, kad jie gyvena kažkur netoliese („už tvoros“), taigi nelaikomi gulintys ligoninėje, bet, matyt, vis apsilankantys savo „gimtuosiuose namuose“. Kaip sakė H. Bergeris, ligoninėje trūksta medicinos personalo (gydytojų ir slaugytojų). Vokietijoje 24 % gyventojų turi psichikos sutrikimų, apie 10 % pacientų serga depresija. Daug jaunų žmonių neturi išsilavinimo, darbo, serga priklausomybių ligomis. Daugiausia neigalių žmonių yra dėl psichikos sutrikimų. Vokietijoje yra apie 14 tūkst. psichiatrijos lovų. Kuriamas panašus į JAV psichiatrinės pagalbos modelis.

Trūksta lėšų, kadangi Vokietija labiau linkusi padėti Graikijai nei savo šalies medicinos įstaigoms, – sakė H. Bergeris.

Apsilankėme ir keliuose Rydštato psichiatrijos ligoninės skyriuose: tame pačiame 13-tame, kuriame lankiausi 1996 m., taip pat – priėmimo bei priklausomybių skyriuose.

Pačią įdomiausią kelionę į Reino slėnį mums surengė taip pat Rydštato ligoninės darbuotojai. Trys iš jų (gydytojas, socialinis darbuotojas ir psichologė netgi keliavo kartu su mumis – nuotraukoje). Buvo labai karšta.

Mes važiuovome autobusu iki Riudeshaimo miestelio, pakabinamais vežimėliais tarp vynuogynų kilome į kalną, ant kurio stovi išpūdingas paminklas Vokietijai, apie 4 km ėjome pėsčiomis per mišką palei Reino upę, leidomės atvirais vežimėliais (tokiais, kuriais kyla į kalnus slidininkai), plaukėme laivu Reino upe. Atsivėrė nuostabiai gražūs vaizdai, dėl kurių norėčiau dar kartą čia atvykti. Paskutinę dieną, turėdama kelias valandas

iki skrydžio, dar apsilankiau Darmštato mieste, jis už 15 km nuo Rydštato. Iš Darmštato kilę kelios princesės, vėliau tapusios Rusijos kunigaikščių žmonomis.

Vasarą mūsų klubo narių paveikslus numatoma perkelti į apskrities miesto Gross Gerau rotušę, kur vyks paroda. Pasiimti savo paveikslus ruošiamės vykti patys rugsėjį. Tai bus puiki kelionė keliems klubo nariams. Rydštato lignoninės direktorius maloniai kvietė ir žadėjo mus apgyvendinti. Tada ir papasakosime daugiau apie šį Vokietijos kraštą bei jo istoriją.

Apie mūsų klubo parodą ir mano pranešimą pasirodė žinutė Rydštato interneto puslapyje „Echo“, o Tauragės rajono laikraštis „Tauragės kurjeris“ (žiūr. 31 psl.) išspausdino visą straipsnį apie tauragiškių kelionę į Vokietiją.

Nevyriausybinės organizacijos Baltijos šalyse – pilietinės visuomenės pamatas

Monika Nemanytė

Š. m. balandžio 16–17 dienomis „Panoramos“ viešbutyje buvo surengtas Baltijos jūros regiono nevyriausybinų organizacijų

(NVO) forumas. Pagrindinės forumo temos – NVO bendradarbiavimas Baltijos jūros regione, inovacijos NVO sektoriuje bei trečiojo sektoriaus plėtra, viešojo intereso gynimas ir visuomenei naudinga veikla, aktyvus pilietinės visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus. Per forumą vyko NVO mugė, kurioje buvo sudarytos sąlygos organizacijoms pristatyti savo veiklą viešbučio fojė.

Lietuva nuo 2009 m. liepos iki 2010 m. birželio pirmininkauja Baltijos jūros valstybių tarybai (BJVT), dėl to šis NVO forumas tapo platesnio masto renginiu – sulaukta iki 250 dalyvių iš visų 12 tarybai priklausančių valstybių: Lietuvos, Latvijos, Estijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Islandijos, Suomijos, Švedijos, Danijos, Norvegijos ir Vokietijos. Šį renginį, deja, paveikė nenugalimoji jėga. Po ugnikalnio Islandijoje išsiveržimo neatvyko daug svečių iš Europos, vienas pranešimas buvo skaitomas per internetinį vaizdo ryšį. Tačiau suvažiavo daug kaimynų iš Lenkijos, Latvijos, Rusijos ir Baltarusijos.

Pirmąją dieną forumė dalyvavome kartu su klubo vadovės pavaduotoja Dijana Gaurilčikiene. Antrąją dieną klausiausi pranešimų viena. Sutikau kolegas, kuriuos

NEVYRIAUSYBINIŲ
ORGANIZACIJŲ
INFORMACIJOS IR
PARAMOS CENTRAS

D. Gaurilčikienė ir M. Nemanytė.

pažiūtu ar šiaip prisimenu iš kitų renginių: iš Kauno organizacijos „Likimo draugai“, „Jaunimo linijos“ atstovus, Vilniaus universiteto dėstytoją Jurgą Mataitytę, „Maisto banko“ direktorę Deimantę Žebrauskaitę ir šios organizacijos darbuotojus bei kitų pažįstamų.

Ambasadorė Ingrida Šulerud (Ingrid Schulerud), Norvegijos Karalystės užsienio reikalų ministerijos EEE (Europos ekonominės erdvės) Norvegijos finansinių mechanizmų 2009 – 2014 m. koordinatorė, buvo tarp pirmųjų užsieniečių, skaičiusių pranešimą. Norvegija padėjo Lietuvai ir visam Baltijos regionui ugdyti pilietinę visuomenę – demokratijos pagrindų pagrindą. Ši šalis gali pasigirti savo duomenimis: 58 procentų piliečių įsitraukę į įvairias pilietines iniciatyvas, šį skaičių vejasi Švedija (51 proc.). Norvegijoje veikia 115 000 visuomeninių organizacijų. Norvegija 2004 – 2009 m. jau yra skyrusi 5 mln. eurų Lietuvos NVO sektoriui ir pažadėjo remti ateityje – iki 2013 m. numatyta dar daugiau finansavimo mechanizmų.

Aktyvus pilietinės visuomenės dalyvavimas kuriant valstybę užtikrina jos demokratinę plėtrą, skaidrų valdymą ir gerą tarptautinį įvaizdį. Kristina Mand, Pasaulio asociacijos CIVICUS LTA programos vadovė, savo pranešime išdėstė, ką reiškia LTA (angl. LTA – *legacy, transparency, accountability*) – tai pagrindiniai principai, kuriais turi remtis visos nevyriausybines organizacijos: teisėtumas, skaidrumas ir atskaitomybė. Ji aiškino, kad šių principų laikymasis yra labiau kultūros dalis, o ne tik įstatymai arba procedūros (pvz., kasmetis auditas). Organizacijai turi būti svarbūs jos vardas ir reputacija: ji privalo būti sąžininga, atvira, garbinga ir patikima, netgi tvarkydama smulkmenas. Organizacija turėtų viešai skelbti savo tikslus, vertybes, uždavinius,

strategiją, veiklą savo šalyje ir užsienyje bei pristatyti žmones, kuriems atstovauja ir su kuriais dirba. Taigi, jei siekiame socialinio teisingumo, turime nuolatos tikrinti ir vertinti savo organizacijas pagal šiuos esminius atskaitos taškus, nors jie nėra materialūs, tačiau geri kriterijai, užtikrinantys veiklos sėkmę.

Jensas Viljamas Gravas (Jens William Grav), Baltijos jūros regiono NVO forumo Danijos centrinės būstinės vadovas, papasakojo, kaip gimė idėja kurti bendrą NVO forumą, jo istoriją, struktūrą, ateities planus. Pranešėjo gimtojoje šalyje Danijoje suorganizuota pirmoji konferencija. Valdyba ir koordinacinis komitetas dirba savanoriškai. Šių laikų visuomenėje vis mažiau piliečių yra politinių partijų nariai, bet vis daugiau piliečių nori daryti įtaką politiniams sprendimams. Popietinėje darbo grupėje Jensas Viljamas Gravas papasakojo apie savo šalies patirtį atnaujinant miestą, kai susirinko verslininkai, namų bendrijų, kitų organizacijų atstovai ir be politikų, vien kaip asociacija, sugebėjo išspręsti labai konkrečius klausimus, pasidalyti darbus ir administruoti milijonines pinigų sumas.

Latvijos atstovė pasiūlė išrinkti kokią nors dieną ir ją paskelbti tarptautine NVO diena.

Po pietų rinkomės darbo grupės iš trijų pasiūlytųjų. Aš pasirinkau temą „NVO sektoriaus stiprinimas“. Darbo grupėje buvo analizuojama dabartinė NVO sektoriaus padėtis įvairiose Baltijos jūros regiono šalyse, sektoriaus vaidmuo priimant sprendimus, indėlis kuriant socialinę ir ekonominę gerovę. Taip pat buvo apžvelgta visuomenės nuomonė apie sektorių, pasitikėjimo juo ir dalyvavimo visuomenei naudingoje veikloje didinimo galimybės, organizacijų veiklos skaidrumo ir atskaitomybės visuomenei užtikrinimo principai. Norėčiau papasakoti

M. Žaltauskas ir M. Nemanytė.

apie du pranešimus – tai buvo visiškai priešingos NVO situacijos regione apžvalgos.

Jauna mergina iš Rusijos Anna Terasenko, ką tik apgynusi disertaciją, kalbėjo apie padėtį savo šalyje. Nuo 1999 iki 2002 m. Rusijos ministerija perregistravo visas NVO. Apie 1300 organizacijų buvo išregistruotos, nes nepateikė reikiamų dokumentų arba nepajėgė įrodyti savo profesionalumo. Kol buvo keičiami įstatymai, tikrinami dokumentai, veiklos ataskaitos, vyko auditai, NVO sumažėjo nuo 600 000 iki 200 000. Administracinė ir finansinė valstybės pagalba skiriama tik patriotiniams jaunimo judėjimams, tokiems kaip „Naši“ („Mūsiškiai“), „Molodaja Gvardija“ („Jaunoji gvardija“) bei socialines paslaugas teikiančioms NVO. Taip valstybė kontroliuoja, užuot padėjusi šiam sektoriui, – teigė pranešėja. Dėl šios registravimo procedūros ypač nukentėjo piliečių teises ginančios organizacijos, pavyzdžiui, „Soldatskie materi“ („Kareivių motinos“), žmogaus teisių centras „Memorial“ („Memorialas“) ir visuomeninis fondas „Glasnost“ („Viešumas“). Įgyvendinama selektyvi politika, kuri taiko skirtingus reikalavimus. Taigi Rusijos NVO sektorius susiskaldęs, o dabartinė šalies politika tik blogina šią padėtį.

Suomijoje pagal oficialią statistiką yra 50 000 – 60 000 NVO. Kai kurios organizacijos neveiklios arba jų veikla ne tokia žinoma. Tačiau šios šalies demokratinėje struktūroje registracijos iš viso nėra. „Mes nesame valstybės dalis, tad ji neturi teisės kontroliuoti šio sektoriaus“, – teigė Suomiją pristatęs pranešėjas. Danijoje ir kitose Šiaurės Europos šalyse labai svarbūs švietimo, kultūros, laisvalaikio sektoriai, taip pat daugėja sveikatos, aplinkos apsaugos, socialines paslaugas teikiančių organizacijų. Pirmininkas pastebėjo, kad NVO negali būti vien paslaugų teikėjai, tačiau būtent NVO turėtų atsakyti, kokias paslaugas teikti, kokių paslaugų labiausiai reikia ir kas jas teiktų geriausiai.

Dar kitokių išpūdį galima buvo susidaryti iš Estijos atstovės pranešimo. Jos šalis pagal organizacijų tvarumo rodiklį (*NGO Sustainability Index*) pirmąja visame regione. Estijoje yra 30 000 įvairių organizacijų (1,4 mln. žmonių): nuo mažų neformalių vietinių iniciatyvų iki didelių formalių struktūrų. Maža šalis su mažai žmonių, bet galinti daug ką padaryti, – pakomentavo pranešėja. Jų patirtis ir išskirtinis bruožas toks, kad jau nuo 1999 m. pradėta nuo strategijos, institucinės plėtros, o ne pagalbos atskiroms, individualioms organizacijoms. Estai taip pat turi gerosios patirties arba įsitraukimo kodeksą – jis ypač svarbus organizacijoms, kurios dalyvauja priimančias politinius sprendimus. NVO žmonės pasitiki, nes jos turi žinių, patirties ir igūdžių. Be to, taip pat yra ir gero finansavimo kodeksas. Geri santykiai vyrauja tarp institucijų, ir nesvarbu, dažnai keičiasi vadovai, ar ne.

Vyksta nuolatiniai mokymai, kaip valstybės tarnautojai turėtų bendrauti su NVO atstovais.

Labai gerą išpūdį paliko Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centro direktorius Martinas Žaltauskas (nuotraukoje su straipsnio autore). Pranešėjas buvo paruošęs ir visiems išdalijo lietuviškas bei angliškas pranešimo skaidres. Jo pranešimo tema – „NVO ir valstybės institucijų bendradarbiavimas sprendimų priėmimo procesuose“. Mūsų šalis, skirtingai nuo Rusijos, konsoliduoja NVO sektorių. Lietuvoje yra per 30 000 NVO, tačiau nežinoma, ar jos visos veiklios. Visam NVO sektoriui rūpi bendrieji klausimai: įstatymai, finansiniai mechanizmai, savanoriškos veiklos plėtra, NVO tarpusavio santykiai, NVO sektoriaus plėtra. 2009 m. gruodžio 16 d. visos NVO pasirašė bendradarbiavimo protokolą ir buvo sudaryta Nacionalinė NVO koalicija, atstovaujanti viso sektoriaus interesams. Iš 13 ši protokolą pasirašiusių organizacijų – Lietuvos neįgalųjų forumas ir kitos, susijusios su kultūra, sveikata, jaunimu, moterimis, vartotojais, skurdo mažinimu, žinių ekonomika, asociacijos.

Nacionalinė NVO koalicija apibrėžė pagrindines spręstinas problemas:

- NVO sąvoka ir paramos gavėjo statusas;
- Visuomenei naudingos veiklos apibrėžimas;
- Viešųjų funkcijų perdavimas NVO;
- NVO finansavimas ir atskaitomybė;
- NVO steigimo ir veiklos reguliavimas.

2010 m. turi būti sudaryta nauja NVO reikalų komisija, kurios steigimą reglamentuoja NVO plėtros koncepcija. Planuojama, jog ši komisija bus sudaroma pariteto* principu (50% ministerijų atstovų, 50% NVO atstovų iš nacionalinių NVO asociacijų). Pranešėjas paminėjo, kad taip pat labai svarbūs ir NVO finansavimo klausimai, todėl būtina reglamentuoti subjektus, galinčius perimti viešųjų funkcijų vykdymą ir nustatyti į valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšas pretenduojančių NVO kriterijus bei įtvirtinti, kad valstybės ar savivaldybių įsteigtos įstaigos/organizacijos negalėtų naudotis NVO skiriamomis lėšomis ir kitomis lengvatomis.

Antroji diena buvo skirta rezoliucijai aptarti ir priimti. Nors dar buvo numatytos popietinės darbo grupės, dalyviai išsiskirstė – vieni skundėsi nuovargiu (intensyviai dirbta kelias dienas), kiti nerimavo, kaip grįš namo: planavo keliones traukiniu ar keltu, jei lėktuvai dar neskristų. Aš pati atsiskaciau pirmąją dieną pasiūlyto vakarėlio, nors girdėjau labai gerų atsiliepimų. Iš viešbučio, kur vyko renginys, dalyviai buvo nuvežti į kavinę, ji skleidė tam tikrą ekologinę idėją – interjeras buvo sukurtas iš jau nebereikalingų arba panaudotų daiktų.

Nevyriausybinų organizacijų sektorius –

* paritetas (lot. paritas – lygybė) – teis. šalių lygus atstovavimas.

gyvybingas ir orientuotas į permainas, reaguojantis į nuolat kintančią situaciją ir visuomenės bei jos tikslinių grupių poreikius. Pranešėjai priminė trikampio vaizduojamą visuomenės struktūrą – tai valstybė, verslas ir NVO. Visuomenės užduotis reguliuoti ir palaikyti valstybės, rinkos ir bendruomenės sferų pusiausvyrą, ginti įvairių socialinių grupių teises bei interesus. Buvo pabrėžta, kad reikia naujų technologijų, idant NVO galėtų lygiavos principu konkuruoti su verslu ir valstybės institucijomis. NVO gali ir nesukurti didelės piniginės vertės, tačiau jos nauda visuomenei gali būti milžiniška,

tad išlieka labai svarbūs žmonių santykiai. Pristatyta geroji Baltijos jūros šalių patirtis, o viena iš seminare daugiausia nagrinėtų inovacijų – tai bendravimas ir partnerystė su verslu.

Lietuva pirmininkavimo teisę Baltijos jūros valstybių tarybai kitais metais iškilmingai perdavė Norvegijai. Šiame renginyje supratau, kad esame tikrai labai svarbi visuomenės grandis ir, nors veikiamo kartais be jokio finansavimo ir iš entuziazmo, džiugu, kad NVO veikla pagerbiama ir įvertinama tokiuose svarbiuose renginiuose kaip šis.

Nauja kliedesių rūšis?

Psichiatrijos įdomybės

Daugėja psichikos ligonių, tikinčių, kad jie yra realybės šou žvaigždės.

Du broliai, nusimanantys apie psichikos sutrikimus, medicinos mokslų dr. Džoelis Goldas (Joel Gold), Niujorko universiteto (NYU) medicinos mokyklos psichiatras, ir filosofijos dr. Janas Goldas (Ian Gold), Makgilo (McGill) universiteto filosofas, kurių specializacija – kliedesių tyrinėjimas, pateikia naujienų apie, kaip jie mano, psichozinio mąstymo, kuriam įtaką daro kultūra, pasireiškimą – įsitikinimą, kad žmogus yra realybės šou žvaigždė. Kai kurie žmonės save itin sutapatina su pagrindiniu 1998 m. filmo „Trumeno šou“ (*Truman Show* – Tikro žmogaus šou*) veikėju, kur Trumenas Barbenkas (Truman Burbank; jį vaidino Džimas Keris (Jim Carrey) – išsiaiškina, kad visas jo gyvenimas buvo suklastotas žiniasklaidos ir kad jis pats, to nežinodamas, yra realybės šou centras.

Kritikai teigia, kad fenomenas, kurį broliai praminė „Trumeno šou“ (Tikro žmogaus šou) kliedesiu, gali būti tiesiog „senas vynas naujuose buteliuose“, nes turi kai kurių ir kitiems psichoziniams kliedesiams būdingų psichologinių ypatybių. Bet broliai Goldai tvirtina, kad esama unikalių šio kliedesio aspektų, ypač – tai jo mastai ir polinkis įtraukti kitais atžvilgiais normalius žmones.

„Mes neteigiame, kad tai yra naujas psichikos sutrikimas“, – sako Džoelis Goldas. – „Bet mes siūlome atkreipti dėmesį, kokią reikšmingą įtaką kultūra daro psichozei“.

Pirmą kartą į reiškinį Džoelis Goldas atkreipė dėmesį apie 2002 m., kai penki pacientai jam pasakė, kad jie jautėsi taip, tarsi būtų realybės šou žvaigždės.

Trys pacientai aiškiai pasakė, kad jautėsi kaip pagrindinis „Trumeno šou“ veikėjas.

2006 m. Goldai pirmą kartą pristatė savo pastebėjimus per akademinę paskaitą NYU medicinos personalui, netrukus tuo susidomėjo žiniasklaida. Nuo tada broliai iš tarptautinių šaltinių pradėjo rinkti panašius atvejus, apie 60 žmonių jiems parašė elektroniniu paštu, apibūdino savo kliedesius, panašius į Trumeno, arba pranešė apie pacientus, kurie atitiko šiuos kriterijus. Tyrimą papildė 2008 m. Didžiosios Britanijos „Psichiatrijos žurnale“ (*Journal of Psychiatry*, Vol. 193, No. 2) išspausdintas pranešimas apie atvejį, kai prieš apimant psichozei pacientas sakė jautėsis kaip „Trumeno šou“ pagrindinis herojus. Straipsnyje taip pat buvo užsiminta apie kitus pacientus, kurie jautėsi panašiai.

Kalbant, dėl ko šis reiškinys plinta, broliai spėja, kad tam tikros šiuolaikinės kultūros ypatybės – nepateisinamas nuotolinis filmavimas ir vaizdo stebėjimo sistemos, o tokių, pavyzdžiui, yra Londone – gali sukurti palankią dirvą asmenims, linkusiems manyti, jog kiti juos stebi. Be to, plėtojamos prieinamos technologijos ir žiniasklaida, kurios skatina mintį apie greitą šlovę arba dažnėja atvejai, kai žmogus atsiduria dėmesio centre – pavyzdžiui, TV realybės šou ar „Facebook“** – prilygsta „Trumeno šou“ pagrindinei minčiai ir psichozinių pacientų didybės kliedesiams, – sako Džoelis Goldas.

„Šie kultūros elementai net gali būti lūžio taškas psichologiškai pažeidžiamiems žmonėms, bet reikia tikslesnių tyrimų“, – pabrėžia Janas Goldas. Brolius taip

* tikras žmogus (angl. true man) – rašinyje, atspausdintame Tarptautiniame psichoanalizės žurnale, Trumenas buvo nagrinėjamas kaip „<...> tipišką paauglys filmo pradžioje. Jis jautėsi įviliotas į šeimyninio ir socialinio pasaulio spąstus, kur stengiasi prisitaikyti, tačiau kartu negali visiškai su juo susitapatinti, manydamas, kad neturi kito pasirinkimo (kito, nei savo fantazijose nusikristi į tolimą salą). Galų gale Trumenas pakankamai įsisąmonina savo būklę, kad „paliktų namus“ – plėtotų brandesnę ir autentiškesnę savo kaip žmogaus tapatybę ir palieka savo vaikiškąjį „aš“ praeityje ir tampa tikru žmogumi“. Brearley M, Sabbadini A. (2008). „The Truman Show: How's it going to end?“ *International Journal of Psychoanalysis* <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119882282/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0>

**Facebook – tai interneto bendruomenė, kur užsiregistravę nariai gali patalpinti savo aprašą, įkelti nuotraukų, paveikslėlių, vaizdo failų bei nurodyti ryšius su draugais ir pažįstamais asmenimis.

pat intriguoja faktas, kad kultūros ypatybės gali turėti įtakos žmonėms, kuriems nėra diagnozuojamo psichikos sutrikimo.

„Stebina tai, kad tokie šiuolaikinės technologijos pokyčiai gali pakreipti kliesdus į kažką, kas tam tikromis aplinkybėmis šiandien gali taip keistai neatrodyti, o anksčiau tai atrodė labai keistai“, – sako Džoelis Goldas.

Neseniai Goldai sužinojo apie internetinę pokalbių svetainę, internetinio socialinių ryšių palaikymo, vadinamo „Orkut“, svetainės dalį, kurią aplankė maždaug 13.000 žmonių, susitapatinančių su „Trumeno šou“ veikėju. Broliai planuoja išsamiau ištirti svetainę, siekdami patikrinti, kas yra jos lankytojai ir ką jie mano.

O kiti ekspertai sako, kad šis fenomenas yra tik nauja senos psichozės versija.

„Mintis, kad esi stebimas, žinoma jau seniai“, – sako Deividas Dauningas (David Downing), Indianapolio universiteto psichologijos profesorius. 2007 m. D. Dauningas parašė straipsnį į „Psychoanalitinę apžvalgą“ (*Psychoanalytic Review*, Vol. 94, No 6). Straipsnyje nagrinėjo, kaip „Trumeno šou“, „Matrica“ ir kiti filmai atspindi šiuolaikinį nerimą dėl didelių, grėsmingų ir beasmėnių jėgų poveikio. Jis pažymi, kad ir ankstesnėse epochose psichoziniai kliesdai būdavo pripildyti tuometinių įvykių, pavyzdžiui, kliesdintys žmonės Antrojo pasaulinio ar šaltojo karo metais tikėjo, kad vokiečiai ar rusai juos šnipinėja.

Broliai Goldai sutaria, kad kultūra visada turi įtakos psichozei. Tačiau jie įsitikinę, kad „Trumeno šou“ variantas yra beprecedentis, nes jis užvaldo visą žmogaus psichiką: ligoniai būna įsitikinę, jog visi žmonės jų gyvenime yra aktoriai, o praeityje kliesdai būdavo mažesnio nepasitikėjimo lygmens. Pavyzdžiui, Kapgro sindromas (Capgras) kliesdinių apimtas ligonis būna įsitikinęs, kad mylimo žmogaus asmenybė yra susidvejinusi.

„Tikite jūs ar ne, kad nėra nieko naujo apie Trumeno tipo kliesdus, tyrimai rodo, jog psichikos sveikatos priežiūros specialistai turėtų daugiau dėmesio skirti psichozinių pacientų kultūros lygiui ir išsilavinimui“, – sako Džoelis Goldas, kuris gydo šiuos pacientus vaistais ir palaikomųjų pokalbių terapija.

„Apie psichozinius pacientus mes linkę manyti, kad jei jie tiesiog gers savo vaistus, jų ligos simptomai mažės“, – sako Goldas. – „Bet manau, kad kliesdus paskatina realūs reiškiniai.“

Iš anglų kalbos vertė **Jonas Mikaliūnas**
Psichiatrijos rezidentas

Pagal Tori De Angelis

„Monitor on Psychology“, 2009 m. birželis, leid. 40, Nr. 6
<http://www.apa.org/monitor/2009/06/delusion.aspx>

Diskusija

Vertybių aklavietė

Apmąščiusi pastarųjų mėnesių įvykius pagalvojau, kad mūsų visuomenei trūksta tolerancijos kitokiems. Ir tie „kitokie“ nebūtinai homoseksualai. Apie šiuos galiu pasakyti, jog kiekvienas turi teisę rinktis subtilioje jausmų ir emocijų srityje. Čia nurodinėjimo būti negali. Tačiau yra ir kita medalio pusė. Dėl ko reikia viešinti asmeninio gyvenimo ypatybes?

Grįžkim prie tolerancijos. Buvo tokio pat pavadinimo populiariosios muzikos grupės „Skamp“ projektas. Pacituosiu keletą, mano manymu, gražių eilučių. „Kodėl drugeliai skrenda taip aukštai? Įsivaizduokime, kad jie – tai tu ir aš. Nekreipk dėmesio į mano sparnų spalvą. Tiesiog skriskim drauge ir dainuokim“. Arba: „Aš žinau, kad tu supranti, jog yra daugiau spalvų, negu tik juoda ir balta“.

Vaikai žudosi dėl patyčių mokykloje, kai nebepakelia bendraminčių teroro. Vaikai geria, rūko, bėgioja iš pamokų, kažkaip susidaro išpūdis, kad jie pametė savo kelio tikslą. Kai pagalvoji, juk tiek įdomių būrelių ar dėmesio vertų knygų. Nebandau kitų mokyti gyventi, tačiau labai svarbu tėvai ir išbandyti draugai. Apie tai:

Argi tai draugai? Juk jie nesako tau, ką jie galvoja

Argi tai draugai? Tu išeini, o jie net nekovoja

Argi tai draugai? Juk jie norės apkaltinti, o paguosti neskubės

Argi tai jausmai? Jausmai, tačiau neturintys prasmės

Juk yra draugai, kurie tau sako tai, ką jie galvoja

Juk yra draugai, tu neišeini, o jie vis tiek kovoja

Juk yra draugai, kurie kai reikia – kaltina, kai reikia – guodžia

Tai yra jausmai, tačiau suprask – jausmai yra ne žodžiai

Bandau pasakyti, kad pasitikėjimas gyvenime yra nusipelnomas. Mūsų nekenčiantys apsunkena patys save, nes sukuria neigiamų emocijų tinklą. Džozefas Merfis (Joseph Murphy) rašo, kad priešus reikia palaiminti ir, nekreipiant dėmesio į jų replikas ar destruktivų elgesį, nueiti savo keliu susitaikius su savimi. Nereikia atsakyti neapykanta, nes taip pritraukiame prie savęs neigiamą energiją.

Be to, reikia išlikti savimi šiais kūno sureikšminimo ir sielos nuvertinimo laikais. Kas svarbiau: padidinta krūtinė ar laimėta mokslų olimpiada? Tai požiūrio, prioritetų ir vertybių klausimas. Turim „Kakadu“, bet yra ir „Popietė su Algimantu Čekuoliu“. Rinktis mums. Atsipalaidavimo irgi reikia, bet ne viskas yra pamatuojama humoru ir juokais. Kai Roma paskendo malonumų liūne, netrukus imperija žlugo. Išėitis galėtų būti mokslas, bet daugelis universitetų siūlo „greito maisto išsilavinimą“.

paviršutinišką. Manau, geriau aptarti kelių filosofų idėjas, negu aprėpti dvidešimt, pastarųjų iki galo nesuprantant. O štai seminarai – teigiamas dalykas, mokantis diskutuoti ir ginti savo nuomonę.

Šiame kontekste nejučia ateina į galvą Gi Deboro (Guy Debord) knyga „Spektaklio visuomenė“. Juk mums taip artimas prekės humanizmas, besirūpinantis darbininko laisvalaikiu ir žmoniškumu. Jis yra demonstracinis, nes šlovina labdarą, humanitarinę pagalbą, meilę žmogui. Realybės šou ir akcijos yra pavyzdžiai, kaip vartotojiška visuomenė persekioja ir eksploatuoja pati save. Vyksta sąvokų karai. Pasitelkus kultūrą, manipuluojama visuomenės nuomonėmis. Guy Debord kovojo su žiniasklaidos ir propagandos suartėjimu, kuris dabar toks ryškus. Jis buvo prieš spektaklį ir televiziją. Vyko kova su popkultūros kūriniais, tautinių svajonių rezultatais, bažnytine tradicija, siaurakakte mokslinė teorija, valstybine ideologija, o tai buvo veiklaus pilietiškumo tikslas. Personazai, paminklai ir simboliai įgyja destruktinę reikšmę. Mūsų spektaklio visuomenės esmę atskleidžia popkultūros kaitinamos aistros. Tai kultūrinis žiniasklaidos išplėtojimas. Pavyzdžiui, televizija atskleidžia gyvenimo akimirkų žaidimą. Netgi pinigai virsta gyvenimo teatru. Vyksta politikos, televizijos, religijos, teismų, sporto spektaklis. Jis veda į sporto rungtynes, į kultūrinį renginį, į susitikimą su verslininkais, visur, kur filmuojama, fotografuojama, siekiama populiarumo.

Mūsų visuomenėje populiarumo kiekis reiškia galią. Netgi prezidentai ir ministrai pirmininkai tampa spektaklio lėlėmis. Tuose spektakliuose nestinga ironijos bei kritikos. Spektaklis tam tikru atžvilgiu yra pasaulėvaizdis. Jame sukuriamos legendos ir nufilmuojami kino filmai. Homoseksualų situacija rodo, kad pats nepasitenkinimas tapo preke. Taip populiarioji industrija užmaskuoja susvetimėjimą. Dauguma laidų subanalina ir išviešina gyvenimo scenas. To tikslas – populiarumas, galia ir pelnas. Autorinės teisės įgyja svarbą, o gyvenimo akimirkos – kainą.

Žmonių santykiai paverčiami gamyba ir politika. Žiniasklaida ir diskursai* manipuliuoja tikrove. Net humaniški pasisakymai yra tam tikras spektaklis, trumpametražė drama. Patys stebėtojai irgi kuria spektaklį, o tai, kas spektakliui nesvarbu, turi būti išbraukta iš pasaulio. Spektaklis yra tiek informacijos vartojimas, tiek privatusis gyvenimas. Mūsų gyvenimą atspindi charakteringas sakinytis: „Mūsų laikai labiau vertina reginį nei darbą, kopiją nei originalą, atvaizdavimą nei tikrovę, išorę nei būtį“. Juk spektaklis yra vienodinimo instrumentas. Gamybos ženklai konstruoja spektaklio kalbą. Spektaklis yra pagrindinė šiuolaikinės visuomenės gamybinė veikla. Turėjimas be galo reikšmingas ir privalo būti išreikštas visuotiniu prestižu ir aukščiausiomis pareigomis. Apskritai šie aspektai parodo, kaip stipriai spektaklis veikia mus visus be išimties.

Irma

Žinios iš kitų organizacijų

„Kūlgrindos klubui“ – 10 metų

Birutė Širvinskienė
Užimtumo terapeutė

„Kūlgrindos klubas“ savo istorijoje žymi tris svarbias datas. 1994-ieji metai – pradžių pradžia, šaltinėlis, išaugęs į šiandieninį klubą. Tai buvo nedidelis jaunų, gabių, įdomių žmonių būrelis, kuris rinkdavosi Vilniaus m. Psichikos sveikatos centro Dienos stacionaro salėje prie vieno ar poros staliukų, diskutuodavo apie įvairius visuomeninius, politinius, literatūrinio gyvenimo klausimus, skaitydavo savo parašytą poeziją bei kito žanro literatūrą. To būrelio branduolį sudarė a. a. S. Pečiulis, E. Gorlova, I. Selenytė, a. a. R. Mačiokas, R. Budinavičiūtė, G. Raulinaitis ir kiti. Po metų šis būrelis išsirinko gražų, prasmingą „Kūlgrindos“ vardą. Jį pasiūlė R. Budinavičiūtė. Ačiū jai!

Ilgainiui šis būrelis augo pacientų skaičiumi, brendo savo darbais, tai paskatino klubą įteisinti juridiskai.

Ir štai – antroji mūsų klubo data 2000-03-20, kai jis buvo įregistruotas Vilniaus m. savivaldybės Teisės departamento registro tarnyboje. Tai buvo svarbus ir reikšmingas etapas mūsų istorijoje, suteikiantis daugiau teisių, nutiesiantis daugiau kelių į pasaulio pažinimą, į kitų Europos šalių patyrimą, sprendžiant visiems neįgaliesiems rūpinčius klausimus.

2002 m. išleidžiamas poezijos rinkinys „Vasarynas“, du „Sielotyros“ žurnalo numeriai. 2004 m. S. Pečiulis išleidžia savo kelias filosofines knygas, gauna Lietuvos Šviesuolio vardą už darbą įtraukiant pacientus į visuomenę.

E. Gorlova ir R. Valaitienė dalyvavo konferencijoje, kuri vyko Latvijoje. E. Gorlova perskaitė pranešimą, pristatantį „Kūlgrindos klubo“ pagrindines veiklos kryptis.

2002 m. keletas klubo narių susiburia į estradinę grupę „Linksmieji prietrankos“. 2003 m. įsidainuoja romansų grupė „Kvietkas“. 2004 m. klubas paruošia S. Neries šimtmečio programą, remdamasis poetės kūryba. Tais pačiais metais įvyko miuziklo „Edvardo sugrįžimas“ premjera, kurioje dalyvavo daug mūsų klubo narių. Gaila, kad šis miuziklas, dar kartą pakartotas miesto rotušėje psichikos sveikatos dienos proga, niekur daugiau nebuvo parodytas.

Minėtosios meno saviveiklos grupės atlieka didelį saviuoklos, savišvietos darbą, išlaisvinantį pacientų kūrybines galias, stiprinantį psichikos sveikatą. „Linksmųjų prietrankų“ ir „Kvietko“ grupės aktyviai

*diskursas (lot. *discursus* – lakstymas ten ir atgal; judėjimas; pokalbis; šneka) – šneka, kalbos aktas, būdas, pokalbis ar diskusija filosofine, politine, religine, literatūrine ar pan. tema; mokslinis veikalas, traktatas.

dalyvauja visuose ligoninės renginiuose, jau tapusiuose tradiciniais – tai linksmosios Užgavėnės ir sporto šventės. Be to, švenčiama Motinos diena, šv. Kalėdos, Atvelykis. Taip pat mielai koncertuojame kituose klubuose, psichikos sveikatos centruose. Pernai abu kolektyvai dalyvavo dviejuose festivaliuose. Ypač ši veikla suaktyvėjo, kai bendrija „Giedra“ 2006 m. pakvietė mus dalyvauti projekte „Kultūrinės veiklos vystymas kaip psichikos neįgaliųjų ugdymo bei socialinės integracijos forma“. Nusipirkome koncertinius drabužius, muzikos instrumentus ir gavome finansavimą koncertinėms kelionėms į atokesnių Respublikos rajonų ligonines, pensionatus.

Abiejuose meno kolektyvuose dainuoja 17 klubo narių – tai E. Gorlova, K. Vaškevičius, J. Tūbinis, R. Valaitienė, T. Laurynienė, K. Gumbaragienė, R. Mackevičienė, V. Peršin, V. Zaksas ir kiti. Per pastaruosius trejus metus koncertuota jau 45 kartus.

Kita „Kūlgrinos klubo“ veiklos kryptis – literatūriniai bandymai. A. a. S. Pečiulio iniciatyva išleisti neįgaliųjų poezijos almanachai. 2009 m. rudenį buvo surengta šventė „Poezijos ruduo“, kuri, labai tikimės, taps tradicine kasmetine švente.

Trečioji kryptis – ekskursijos po Lietuvą su šūkiu „Pažinkime savo kraštą“. Jau aplankėme Šiaulių kraštą per tradicinę tulpių žydėjimo šventę, Dzūkijos nacionalinį parką, mažą, lietuvišką, Dieveniškųjų gabalėlį Baltarusijos žemėje, Lentvario, Užutrakio, Baltosios Vokės grafų Tiškevičių dvarus, apvažiavome didelį dalį Suvalkijos, susipažindami su vietomis, kurios mena J. Basanavičiaus, V. Kudirkos gyvenimą ir veiklą. Dar šiais metais numatoma eiti Vilniaus Kalvarijomis, aplankyti Puškino muziejų.

Nuo pernai metų, pasirūpinus Šiaulių psichiatrijos ligoninės darbuotojams ir „Giedros“ bendrijai, Palangoje poilsio 25 klubo nariai. Tikimės, kad ir šiais metais ši veikla tęsis.

Paprastuosiuose klubo susirinkimuose diskutuojame apie įvairias pacientus dominančias temas, kad išmoktume pateikti savo nuomonę ir iškalbos meno paslapčių. Atsižvelgdami į pastarųjų metų aktualijas, sudarėme antikrizinį taupymo planą, kas ketvirtį patikriname plano vykdymą.

Ir paskutinė, bet labai svarbi klubo darbo kryptis – tai Pacientų taryba. Ji gana sėkmingai dirba jau 5-erius metus, vadovaujama mūsų klubo nario V. Zakso. Beje, ir visi tarybos nariai yra klubo nariai.

Gal ir neilgas klubo egzistavimo laikotarpis, lyginant su globaliais pasaulio pakitimais, tačiau mūsų klubo veiklos istorija rašoma darbais, renginiais, koncertais. Gaila, kad šios istorijos jau nebegalės rašyti mūsų klubo prezidentas a. a. S. Pečiulis, netikėtai greitai išėjęs anapus.

Renginio akimirkos.

Neberašys tos istorijos puikus eseistas R. Mačiokas, gabioji D. Puodžiuvienė, tylusis S. Verseckas, šiemet paskui S. Pečiulį iš gyvenimo išėjęs R. Kobeckis.

Sauliaus vietą užėmė taip pat prie klubo ištakų stovėjusi E. Gorlova.

Šiais metais gegužės 6 d. kuo iškilmingiau paminėjome antrąją mūsų klubo gimimo datą, juridinį įforminimą – jis skelbia, kad „Kūlgrindos klubui“ jau 10 metų!

Gydytojas pasikviečia pacientą į priimamąjį ir teiraujasi:

– Na, ar ilgai teko laukti?

Pacientas:

– Man laikas neprailgo. Ant tapetų suskaičiavau 64123 gėlytes...

– Pone, jūs perkate jau penktą bilieta, – sako kasininkė vyriškiui.

– Taip, ponija, bet ten, prie įėjimo į salę, kažkoks idiotas visą laiką suplėšo mano bilieta.

Vyriškis skundžiasi nemiga.

Gydytojas:

– Pirmiausia reikėtų pašalinti priežastį!

Vyras į tai:

– Nemanau, kad mano kaimynai savo kūdikį taip paprastai atiduotų...

Psichologijos dėstytojas pasakoja apie nerimą:

– Kolegos, pirmiausia norėčiau, kad išsimintumėte du dalykus. Pirma – smulkūs nuogastavimai yra niekai. Antra – visi nuogastavimai yra smulkūs...

Psichikos ligoniai privatizavo ligoninę, išvijo gydytojus ir sanitarus ir pagaliau pasijuto sveikais žmonėmis.

Sulaikyta gauja sukčių, kurie gamindavo netikrus centus. Nusikaltėliai buvo areštuoti ir skubiai išsiųsti į psichiatrijos gydymo įstaigą.

Trys moters apgirtimo stadijos:

1. Oi, kokia aš girta...
2. Kas girtas? Aš girta?!!!
3. Taksistui paklausus, kur važiuoti, vožtelėti per galvą rankine ir pasakyti: „Ne tavo reikalas, galvijau!“

Rimtauto Oškučio piešinys.

Grįžta kartą ūkininkas namo ir prašo žmonos:

– Duok 20 litų!

Žmona:

– Neduosiu! Vėl grįši girtas.

Kitą dieną žmona pamato, kad kieme dingę visos žąšys. Įbėga į namus, o ten vyras guli girtut girtutėlis. Žmona griebia jį už pakarpos, purto ir šaukia:

– Girtuokli, kvaily, kur žąšys dingę? Gal pragėrei?

– Nieko aš nepragėriau. Žąšys į Pietus išskrido, o jei ir rytoj 20 litų neduosi, ožkos į kalnus išeis.

Nusipirko naujasis rusas „Lego“ konstruktorių ir pasakoja draugui:

– Štai čia parašyta: „Nuo 2 iki 4 metų“, o aš jį surinkau per du mėnesius...

Skambutis į prezidentūrą:

– Alio!

– Laba diena. Čia skambina Suvalkijos runkelių augintojas. Atvažiuoju dirbti pas jus patarėju!

– Gal jūs debilas?

– O tai būtina?

– Brangusis, tau kavos į lovą?

– Ne, geriau į puodelį...

Vyras grįžta iš parduotuvės su pirkinių maišu.

Žmona krauna prekes ir burba:

– Na, kiek kartų tau galima sakyti... Jeigu ant sulčių pakelio parašyta 100 procentų – tai sultys, o jeigu 40 procentų – tai nektaras.

Vyras nušvinta:

– Va va, aš tau seniai sakiau, kad degtinė – tai nektaras!

Lietuvių mokslininkai sukūrė naują vaistą, kuris padeda spręsti visų rūšių kalbėjimo sutrikimus: mikčiojimą, šveplavimą, R raidės neištarimą. Naujasis vaistas – „Endoredipideimunokortikozidotrepalanas“ jau parduodamas visose vaistinėse.

– Man atrodo, kaimynėle, kad maniškis serga skleroze.
– Iš ko sprendi?
– Įsivaizduoji, vakar vyras, vėlai grįžęs namo, pabučiavo šunį, o man atkišo kaulą!

– Pasakykit, kas jus verčia kiekvieną dieną prisigerti?
– Niekas neverčia. Aš – savanoris.

Ateina žmogus į psichiatrijos ligoninę. Mato, kad pacientai pro langą lėktuvėlius svaido.
– Ka jūs čia darote?
– Lėktuvėlius skraidinam, – atsako jie.
Žmogus pagalvojęs klausia:
– O kur seselė?
– Pirmu reisu išskrido.

Kalbasi du bankininkai:
– Kaip tu miegi per tą krizę?
– Kaip kūdikis.

– ???

– Visą naktį verkiu, o paryčiais nubundu apsišlapinęs...

– Na, matote, kaip pagražėjo jūsų veido spalva, kai jūs, kaip ir patariau, rūkote tik po valgio ir tik po vieną cigaretę.
– Aišku, aš juk pradėjau valgyti po 10 kartų per dieną.

– Tu prastai atrodai.
– Taigi nusipirkau tablečių nuo rūkymo...
– Na, ir kaip, nebenori rūkyti?
– Kaip ranka nuėmė! Dabar rūkau be jokio noro...

Girtas trinasi prie durų ir niekaip negali jų atrakinti. Į jį kreipiasi praeivis:
– Duokite raktą, aš atidarysiu.
– Ačiū. Jūs geriau namą palaikykite, kad jis nesvyruotų.

Apie mus

2010-05-29 Rydštato (Vokietija) tinklapyje *Echo Online* išspausdinta informacija apie Rydštato psichiatrijos ligoninėje atidarytą mūsų klubo paveikslų parodą, kurią pristatė Resp. Vilniaus psichiatrijos skyriaus vedėja D. Survilaitė.

Echo | online |

RIEDSTADT 29. Mai 2010 | |

Bilderschau im Hospital

Im Festsaal des Philipphospitals sind derzeit noch Gemälde zu sehen, die psychisch Kranke aus der litauischen Hauptstadt Vilnius angefertigt haben. Die Ausstellung resultiert ...

Riedstadt. Im Festsaal des Philipphospitals sind derzeit noch Gemälde zu sehen, die psychisch Kranke aus der litauischen Hauptstadt Vilnius angefertigt haben. Die Ausstellung resultiert aus einer Kooperation der Riedstädter Vitos-Klinik mit einem psychiatrischen Krankenhaus in Vilnius. Beide Einrichtungen gehören - wie der ärztliche Direktor von Vitos, Hartmut Berger, auf ECHO-Nachfrage berichtete - dem Netzwerk gesundheitsfördernder Kliniken an. Dabei gibt es einen fachlichen Austausch zur Prävention seelischer Erkrankungen. Danguole Survilaitė, Oberärztin an der litauischen Klinik, leitet einen Freizeitclub von Patienten, in dem die derzeit in Riedstadt gezeigten Bilder entstanden seien. Wer Interesse hat, die Bilder zu sehen, kann sich an die Ärztliche Direktion (Telefon 06158 183216) oder an die Pforte (Telefon 06158 1830) des Philipphospitals wenden. In absehbarer Zeit sollen die Werke aber auch im Goddelauer Rathaus gezeigt werden. Einen Termin hierfür gibt es noch nicht.wig

[G] Bilder psychisch Kranker aus Litauen sind im Festsaal des Riedstädter Philipphospitals zu sehen. Foto: Robert Heiler

Parodos plakatas.

TAURAGĖS kurjeris

Tauragės apskrities ir miesto laikraščio tinklalapis

Svečiuose pas Rydštato bičiulius Vokietijoje

Eugenijus SKIPITIS
eugenijus@kurjeris.lt

2010-06-11

Gegužės viduryje Rydštato burmistro Geraldo Kummerio kvietimu Vokietijoje lankėsi oficiali Tauragės savivaldybės delegacija, kuri dalyvavo 15 metų bendradarbiavimo tarp Rydštato ir Tauragės bei Rydštato ir Sortino (Italija) paminėjimo renginiuose. Šventės ceremonijoje buvo apžvelgtas 15 metų bendradarbiavimo kelias tarp trijų valstybių savivaldybių, aptartos tolesnio bendradarbiavimo perspektyvos. Ko gero, oficialiems Tauragės savivaldybės atstovams dar nespėjus iš Vokietijos grįžti namo, į Rydštatai išvyko žymiai didesnė tauragiškių delegacija, kurią sudarė Tauragės ligoninės gydytojai, slaugytojos, Vokietijos bičiulių draugijos nariai, žurnalistai, savivaldybės atstovai. Šių susitikimų išpildžiai iš pirmų lūpų.

Lenkijos keliai į Europą

Per lietus plūstančią Lenkiją beveik 1,5 tūkstančio kilometrų turėjus įveikti autobusas pamažu vinguriavo Rydštato kryptimi. Lenkijos keliai vairuotojams vis dar žavesio nekelia. Tauragės Vokietijos bičiulių draugijos nariai garsiai aptarinėjo iš ten gyvenančių savo pažįstamų gautas naujienas arba stebėjosi sparčiai besikeičiančiais Lenkijos vaizdais. Asbestinio šiferio keitimo programa ir namų renovavimas Lenkijoje tiesiog vos ne per metus pakėitė mažų miestelių ir kaimų vaizdą. Per autobuso langą nesunku pastebėti čia klestintį smulkųjį verslą, nes kiekviename pakelės kaime, o dažnai ir kieme, siūloma kokia nors prekė ar paslauga. Panašu, kad skalūnų dujos iš tikrųjų Lenkiją išvaduos iš energetinės priklausomybės nuo „Gazpromo“. Amerikiečių vertinimais, iš visoje Lenkijos teritorijoje esančių skalūnų galima išgauti net 3 trilijonus kubinių metrų dujų. Visos Lenkijos metinis poreikis sudaro 14 mlrd. kubinių metrų. Jei amerikiečių prognozės pasitvirtintų, dujų atsargų užtektų maždaug 200 metų, o Lenkija galėtų ateityje atsikratyti priklausomybės nuo Rusijos ir net eksportuoti dujas. Dabartiniu metu Lenkija importuoja 73 proc. dujų, reikalingų šalies poreikiams tenkinti. Kai lenkų kiemuose pamatai baltai šviečiančius miniatiūrinius dujų rezervuarus, pradėti galvoti, kad šios šalies energetinės nepriklausomybės diena visiškai netoli.

Rydštato ir Tauragės žmonių šeimose išsikėlidę draugystės žiedai sutvirtinti susitikimų džiaugsmu ir išisikyrimų lūdesiu

Berrių makuaronų gamyboje. FOTO: R.Malychun

Prie Reino polkėjusio šventinės salvės vaikavo kelionės įpūdžius. FOTO: E.Skipitis

2010-06-11 Tauragės apskrities ir miesto laikraščio „Tauragės kurjeris“ tinklapyje spausdinamas Eugenijaus Skipičio straipsnis „Svečiuose pas Rydštato bičiulius Vokietijoje“, kuriame minima D. Survilaitė, skaičiusi Rydštato ligoninėje pranešimą (<http://www.kurjeris.lt/article/view/9218>).

GAMIAN-Europe Newsletter 36-me numeryje (2010 m. pavasaris) išspausdintas M. Nemanytės pasakojimas apie jos dalyvavimą konferencijoje Monake.

Marijus Martinkėnas

Marijus gegužės 21-ąją šventė **30-metį**. Vilniaus universitete jis yra baigęs geologijos specialybės studijas. Prieš metus pradėjęs lankyti mūsų klubą, Marijus parašė straipsnių į žurnalo „Diskusijų“ skiltį. Straipsnyje „Ar liga yra bausmė?“ jis remiasi savo patirtimi, o „Pamąstymuose apie politiką, istoriją, religiją ir kitką“ autorius gilinasi į visuomeninio gyvenimo peripetijas. Marijus – nuoširdus ir draugiškas klubo nariams, iš jo sulaukiame paguodos, supratimo ir paramos. Tai kūrybingos sielos žmogus, piešiantis komiksus, savo atliekamoms dainoms parašęs nemažai tekstų ir skambių melodijų. Jo kūryba lyriška ir romantiška.

Klubas „13 ir Ko“ linki Marijui sveikatos ir svajonių išsipildymo.

Klubo „13 ir Ko“ nariai

Rusijos organizacija „Naujos galimybės“ (*Novyje vozmožnosti*) 2009 m. išleido knygą „Nugalėjimas“ (*Preodolenije*), į kurią sudėjo psichikos sutrikimų patyrusių asmenų pasakojimus. Tarp jų – ir mūsų Monikos pasakojimas, kuris buvo patalpintas Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) interneto puslapyje <http://www.euro.int/mentalhealth>

HAVING NEW EYES...

Monika Nemanytė, The Club 13Co – National Association of Persons with Mental Disorders and Their Friends, Lithuania

The real voyage of discovery consists not in seeking new landscapes but in having new eyes. (Mary Engelbreit)

From 8 to 10 March, I had a chance to attend the 22nd Drug Information Association (DIA) Annual EuroMeeting in Monaco. It was possible only by participating in DIA Patient Fellowship Programme, which now, in its fifth year, is a programme to promote the participation of patients' representatives in the meeting. DIA offered me full support (travel ticket, accommodation) and waived the expensive registration fee. Each year, DIA conducts more than 50 around the world that feature poster sessions, and tutorials and provides invaluable forums to exchange vital information and discuss current issues related to health products, technologies and services. 34 patients, attendees of the meeting, had a special booth in Exposition hall with more than 230 exhibitors on one of

the largest exhibition floors in Europe, at the Grimaldi Forum.

The 22nd DIA's Annual EuroMeeting hosted over 3 000 people from over 50 countries. It brought together professionals from the pharmaceutical industry, contract service organisations, universities, regulatory agencies, health ministers and patient organisations. Between the numerous delegates there were only one from my country, Romaldas Malūšis representing the State Medicines Control Agency in Lithuania but, unfortunately, I could not meet him in such a crowd. I also had the opportunity to know more about the work that is being going within European Union by different identities, such as, DIA, The European Organisation for Rare Diseases (EuroRDS), European Medicines Agency (EMA), etc. It was a great pleasure to meet patient representatives from very different organisations.

SHARING IMPRESSIONS

Klubas „13 ir Ko“ (Respublikinė psichikos sutrikimų patyrusių asmenų ir jų draugų organizacija) – asociacija, vienijanti asmenis, turinčius psichikos sveikatos problemų, jų šeimų narius ir globėjus, psichiatrijos įstaigų darbuotojus bei organizacijos rėmėjus, siekiant koordinuoti jų veiklą, atstovauti ir ginti asmenų, patyrusių psichikos sutrikimų, interesus, kitaip tenkinti šių asmenų viešuosius interesus.

Klubo tikslai ir uždaviniai:

- Asmenų, patyrusių psichikos sutrikimų, sveikatos, socialinė, darbinių įgūdžių rehabilitacija ir ugdymas.
- Asmenų, patyrusių psichikos sutrikimų, įstatyminių, socialinių, buitinių ir kitų teisių gynimas.
- Pagalba asmenims, turintiems psichikos sveikatos problemų, integruojantis į visuomenę.
- Asmenų, patyrusių psichikos sutrikimų, turinčių polinkį kūrybai ir menui, ugdymas ir lavinimas, jų kūrybos spausdinimas, demonstravimas ir kitoks populiarinimas.
- Rūpinimasis psichikos neįgalųjų buitinėmis sąlygomis.
- Asmenų, turinčių psichikos sutrikimų, laisvalaikio užimtumo organizavimas.
- Visuomenės supažindinimas su asmenų, patyrusių psichikos sutrikimų, problemomis ir reikmėmis.
- Psichikos ligonių įvaizdžio visuomenėje gerinimas.

Turinys

Dalyvavome, dalyvaujame, dalyvausime...	2
Pacientų teisių gynimas	
Ne vien teisės, bet ir pareigos	3
Derybos – kietas riešutėlis	4
Klubo kronika	6
Viltį praranda tie, kurie žvelgia tik į save	6
Monakas – nykštukinė šalis	9
Iškilmingos meno projekto baigtuvės	14
Vilnius – Mančesteris – Rydštatas arba Kaip klubas „13 ir Ko“ buvo garsinamas Europoje	16
Nevyriausybinės organizacijos Baltijos šalyse – pilietinės visuomenės pamatas	22
Psichiatrijos įdomybės	
Nauja kliedesių rūšis?	25
Diskusija	
Vertybių aklavietė	26
Žinios iš kitų organizacijų	
„Kūlgrindos klubui“ – 10 metų	27
Humoras	29
Apie mus	30
Mūsų jubilatai	31

Leidžia Klubas „13 ir Ko“ (Respublikinė psichikos sutrikimų patyrusių asmenų ir jų draugų organizacija).
Redkolegija: D. Survilaitė (redaktorė), Z. Samsanavičiūtė, M. Nemanytė, D. Gaurilčikienė, E. Mažonas (kalbos redaktorius).

Maketavo: L. Jakovuk

Redakcijos adresas:

Klubas „13 ir Ko“, Parko 15, LT-11205 Vilnius

Tel.: (8~5) 267 06 13. Faks.: (8~5) 267 15 03

El. paštas: info@club13.lt

www.club13.lt

Kodas 191937941

Sąsk. Nr. LT34 7300 0100 0246 4311

AB bankas SWEDBANK